YURT VE DÜNYA

AYLIK MECMUA

20 Kr. Eylül 1942 Sayı 18

Yurt ve Dünya

Aylık Mecmua

Cilt: 3 — Eylül 1942 — Sayı: 18

BU SAYIDA

İmtiyaz Sahibi ve Neşriyat Müdürü

Behice S. Boran

Adres

Yurt ve Dünya, Posta Kutusu 355, Ankara

Abone Şartları

Yıllığı 240 kuruş, altı aylığı 120 kuruş
Yabancı memleketler için yıllığı 350 kuruş

OKUYUCULARIMIZA

Memcuamızın. 17 inci sayısı mayısta çıkmıştı. O zamandanberi, elimizde olmıyan sebeplerden dolayı 18 inci sayının çıkışı eylül ayına kadar gecikti. Bu yüzden bu sayının üstüne haziran tarihini koymaktan ve sun'i bir vaziyet yaratmaktansa doğrudan doğruya çıktığı ayın tarihini koymaya karar verdik.

Bununla beraber mecmuanın bu üçüncü cildinin bütün sayıları yine 1943 yılı başına kadar tamamlanmış olacaktır.

MECMUAMIZA GELEN YAYINLAR

KALBİN GÖZÜ

İ. H. Baltacıoğlu tarafından 1922 de çıkarılmış olan bu eserin ikinci basımı yapılmıştır.

Kitabın fiyatı 50 kuruştur. Yeni Adam İdareevinden tedarik edebilirsiniz.

GÜZEL SÖZLER

Derleyen Osman Nebi Yücel Yayınevi. İstanbul, 1942. Fiyatı 66 Krş.

PERTEV N. BORATAV

HALK EDEBİYATI DERSLERİ

I. Kitap

Halk edebiyatı ve umumî olarak folklor mevzularında bilgi edinmek istiyenlere ve bu sahada çalışanlara tavsiye ederiz.

Büyük forma 160 sahife, 125 kuruş.

NİYAZİ BERKES

PROPAGANDA NEDİR ?

«Herkesi ilgilendirecek bir şekilde ve ilmî esaslara göre yazılmış olan bu kitap propagandanın mahiyetinden, usullerinden, muhtelif rejimlerdeki propaganda sistemlerinden bahsediyor... Propaganda hakkında okuyucuya yep yeni bir görüş ve anlayış veren bu eseri okuyucularımıza hararetle tavsiye ederiz.» ULUS'tan.

182 sahife, 100 kuruş.

BU ESERLERİ

Ankara'da Akba kitabevinden, İstanbul'da Üniversite Kitabevinden ve Mecmuamız İdaresinden temin edebilirsiniz.

Hâdiseler ve Düşünceler

İyi Bir İş

Gazetelerden ve radyodan İstanbul Halkevi'inin İtanbul'da Nurosmaniye'de bir iş yurdu açtığını, burtlya müracaat edecek olan yurttaşlara iş bulmak için yol gösterileceğini öğreniyoruz. Bu çok güzel ve faydalı teşebbüsle İstanbul Halkevi diyebiliriz ki şimdiye kadar yaptığı işlerin en iyisini yapmaktadır; bu hareket bütün Halkevlerimize de örnek olabilir. yurdun ayrı ayrı yerlerindeki Halkevleri iş merkezi olan şehirlerle bağlar kurarak iş bulmak istiyenlere yol gösterebilirler. Biz İstanbul Halkevinin bu yoldaki çalışmasını ilerletmesini dileriz. Bunun için sadece iş bulmak için yapılacak müracaatları beklemiyerek memleketteki iş sahaları, ayrı mesleklerin eleman ihtiyaçları, bunların çalışma şartları ve kazançları hakkında gerek gazetelerle, mecmualarla ve gerekse mesleklere ayrılmış broşürlerle yayınlar yaparsa memleketin bütün ekonomik hayatı bakımından da çok önemli ve çok faydalı bir iş yapmış olur. İleride biz bu mevzu üzerinde daha fazla duracağız.

Talebeye Yardım

Yine gazetelerden ve radyodan Cümhuriyet Halk Partisinin şu tebliğini öğreniyoruz:

«Partice yardım yapılması dileğiyle müracaatta bulunan yüzlerce talebeden ancak pek azının muhtelif suretlerle himayelerine imkân bulunabilmiştir. Bunlara eylülün sonuna doğru tebliğat yapılacaktır. Bütçenin gösterdiği imkânsızlıklar yüzünden yardım göremiyecek olanların boş yere cevap intizarında bulunmamaları ilân olunur.»

İlânda yardım istiyenlerin sayısının yüzlerce olduğu söylenmesine ve bu tebliğin her gün tekrar edilmesine bakılırsa memlekette yardıma muhtaç pek çok fakir talebe vardır. Parti bunların boş yere ümide kapılarak beklememelerini ilân etmekle çok yerinde bir şey yapmıştır. Yalnız hemen hatıra şu sual gelmiyor mu?: «yardımlarına imkân görülemiyen bu çocuklar ne yapacaklar?»: Maarif Vekilliği de parasız yatılı olarak bu çocukların pek az kısmını okutabileceğine göre geride yine bir çok yardım bekliyen ve bu yardımı göremediği için okuyamıyan talebe kalacaktır. Bunları kadere terketmek ve hâdisenin acılığına göz yummak memleketin kültür istikbalini düşünenlerin elinden gelemez. Yalnız bu acılığı duymak ve görmek te kâfi değildir. En kestirme yoldan çareler aramak lâzımdır. Bizce yukarıda da yazdığımız gibi İstanbul Halkevinin iş bulma bürosu bu yolda en güzel bir adımdır. Bu büro okuyan gençlere, tahsillerine engel olmadan onlara yaşıyacak kadar bir gelir temin eden işleri göstermekle faydalı olabilir. Gerçekten fakir talebeye yapılacak en güzel yardım onlara bir iş mukabilinde tahsillerine devama imkân verecek ufak bir gelir temin etmektir. Bu suretle yapılan şey bir yardım, bir lûtuf olmaktan da çıkar. Genç vatandaş kendi alnının teri, kendi kolunun kuvvetiyle kendini yetiştirmiş olur.

Pirinç Kralı

Şimdiye kadar Amerika dünyanın en demokrat olduğu halde kralı en bol memleketi olarak tanınmıştır: demir kralı, petrol kralı, otomobil kralı..

Bu da gösteriyor ki siyasî mânada demokrat olan bir memlekette ekonomik

alanda hükümdarlar olabilirmiş. Bu çeşit krallardan - hem de en müstebitlerinden - bizde de türemeğe başladığını öğreniyoruz. Belki bundan iktisadî sahada yükselmiş insanlar yetiştiriyoruz diye sevinecekler vardır. Yalnız biz böyle düşünmüyoruz. Haşmetlû pirinç kralı Ahmet Çanakçalı'nın hikâyesini anlatırsak okuyucularımız niçin böyle düşünmediğimizi anlıyacaklardır. Bu hikâyeyi biz Vatan gazetesinin 27. 8. 942 tarihli sayısından kısaltarak alıyoruz: «Çanakçalı» firması Türkiye'de pirinç ihtikârını idare eden firma imiş. Bu yüzden iki defa Millî Korunma mahkemesine sevkedilmiş. Lâkin bu, pirinç kralının ve hanedanının «icraatına» engel olamamıştır. Bu firma Antakya'dan 23-24 kuruşa topladığı çeltikleri İstanbul piyasasına getirip pirinç haline koyduktan sonra kara borsada 120-140 kuruş üzerinden satmıştır.

«Son zamanlarda tüccarın tüccar tarafından kontrolunu temin maksadiyle kurulan pirinç murakabe heyetine seçilen Çanakçalı (çok yerinde bir seçiliş!), seçilmeden bir kaç gün evvel «elimde pirinç yok!» derken heyete girdikten sonra «elimde mevcut binlerce çuval pirinci 95 kuruşa piyasaya çıkarıyorum. Az fenalarını da daha aşağı fiatla çıkaracağım» diyerek piyasa'yı ihsanı şahanesine! gark eylemiş. Yalnız 95 kuruşa sattığı pirincin kilosunun Çanakçalılara bütün masrafları dahil 53 kuruşa mal olduğu söylenirse bu ihsanı şahanenin! iç yüzü meydana çıkar. Yalnız bu firmanın bu hareketini İstanbul Ticaret Odası'nın umumî kâtipliği heyecanla alkışlamış. Vatan gazetesi bu hadise hakkında haklı olarak «pirinci kiloda 42 kuruş kârla satan Çanakçalı'yı alkışlamak değil, hesap sormak lâzım geldiğini ileri sürmüştük» diyor.

Yine Vatan gazetesinde okuduğumuz şu satırlar inanılmaz bir hâdiseyi haber veriyor:

«Firmanın iki defa Millî Korunma mahkemesine gittiği ve bir üçüncüsünün iaşe teşkilâtının lâğviyle yüzüstü kal... hakikati ve açık neşriyatımız karşısında İstanbul'a gelen Ticaret Vekilimizin bu işle yakından alâkadar olacağını ve bu hesabın Çanakçalı'dan sorulacağını beklerken vaziyet tahmin ettiğimizin tamamiyle aksi çıktı. Vekil'e yanlış malûmat verilmiş olacak ki, Çanakçalı tebrik edildi; bulgur imalâtının bir kısmının kendisine verileceği vadinde bulunuldu. Ayrıca da Ankarada yapılacak çeltik fabrikası müsaadesinin Çanakçalı'ya verileceği bildirildi.»

Vatan gazetesi hakikî bir memleket gazetesine yakışan bir sebatla korkunç vurguncuyla mücadelesine devam ederek 15 eylûl sayısiyle Maraş'tan bir doktor okuyucusunun mektubunu basmış. «Pirinç memleketi olan Maraş'ta hastalara bir çorbalık pirinç bulunmaması buraya her yeni gelen vatandaşı şaşırtmakta ve düşündürmektedir.» diye başlıyan bu mektupta Çanakçalı firmasının Hatay'da olduğu gibi bu havalide pirinçi köylerden 14-21 kuruşa topladığını anlatıyor ve köylüden bu fiatlarla toplanan pirincin İstanbul piyasasına 95 kuruşa sürülmesindeki korkunç ihtikârı işaret ettikten sonra «Ne acıdır ki, diyor, bu havali'nin pirinçleri son habbesine kadar vagonlara yüklenip sevkedilirken bir tas çorba için pirinç bulamıyan hastalarımız düşünülmemiş ve pirinç tüccarları da vicdan azabı duymamışlardır.». Maraş'lı doktor, Çanakçalı'ların bu sene köylünün serbest satış yapabilmesinden istifade ederek yeni senenin mahsulünü de şimdiden tarlada iken ton hesabiyle peylediğini bildiriyor ve pirinç kralının «... istediği gibi memleketin pirinç piyasasını tanzim ederken ve belki de yine bol bol kazanırken, bizler de inim inim inliyeceğiz» diye mektubuna çok samimî bir teessürle son veriyor.

Ne Çanakçalıların - Vatan gazetesi bunu kendisinden açıkça istiyor - ne de onu alkışlıyan makamların bu anlatılanları tekzip etmediklerine göre doğrulukları

dan şüphe edilemez. Bu hâdise karşısında nefretle ürpermemek ve : «Yedi evliya kuvvetindeki sultanları devirerek en yiğit evlâtlarının kanı pahasına cümhuriyeti yaratan millet pirinç krallarının ve benzerlerinin saltanatına nasıl katlanabilir?» diye düşünmemek kabil midir?

Tufana Geçelim

Racine'in bir komedisinde, muhakeme sahnesindeki sahte avukat müdafaasını yaparken sözüne Adem'in yaratılışından başlar ve bunu o kadar uzatır ki, sabrı tükenen hâkim: «Avukat efendi, Tufan'a geçelim!» der.

Tıpkı bunun gibi bizdeki muharrirlerin bazılarında da bütün yazılarına, isterse bu yarım sütunluk bir gazete fıkrası olsun, «tarihi bir mebde» den başlamak merakı vardır. Bu mebde umumiyetle tanzimattır. Resimden, tiyatrodan, felsefeden, futboldan, aşçılıktan veya kıyafetten, neden bahsolunursa olunsun daima şu klişelerle söze başlanır: «Tanzimat devrinde...», «Tanzimat'tan beri...», «Tanzimat'ı takip eden yıllarda...», «Tanzimat mütefekkirlerine göre...», «Gözlerimizi Tanzimat'a çevirirsek...». Tanzimat, tanzimat tanzimat... Bu tanzimat bolluğu karşısında bizim de: «Âlim efendiler, meşrutiyete geçelim!» diyeceğimiz geliyor.

Baba Tahir gibi...

Dalgın yürüyordum; bir köşeyi dönünce birden onunla karşılaştım. Selâm vermeye, elini sıkmaya vakıt bırakmadı: benim karşısına çıkacağım kendisine malûm olmuş gibi birikmiş bir hınçla âdetâ haykırmaya başladı: «Bu ne budalalık, bu ne cüret, efendim, bu ne anlayışsızlık. Ben öyle dememiştim; siz okuduğunuzu anlamamışsınız...» Bütün bu gürültü, bütün bu «feveran» bir makalesi için yazılan tenkitten doğuyordu. Halbuki o tenkitle bu tesadüf arasında aylar vardı: tek satır yazıyla cevap vermemişti.

Bir yerde okumuştum: Vaktiyle Baba Tahir adında bir gazeteci varmış. Kendi makalelerini tenkit eden muharrirlere yine bir makaleyle cevap verecek yerde, akşamları Bâbıâli caddesinde bekler; kendisine dil uzatan haddini bilmezi elindeki kalın sopasiyle bir temiz ıslatırmış.

Sizi temin ederim ki, ben dayak yemedim: görülüyor ki o zamandanberi hayli terakki etmişiz!

Bir Tenakuz

Dil Kurumu, Türk dilini türkçeleştirmek ve sadeleştirmek savaşında yeni bir hız almak üzere dördüncü kurultayını Ankara'da yaptı. Gazeteler kurultayın çalışmaları hakkında okuyucularına günü gününe haberler verdiler. Bu vesile ile gazetelerin hararetli «dilci» muharrirleri bir çok yabancı kelimeleri türkçe karşılıkları varken kullananlara hücum eden yazılar yazdılar. Meselâ bir fıkracı kendi sütunundaki, bir fakültenin «antropoloji», «arkeoloji» vesaire için «asistan» arıyan ilânına, bu yabancı kelimeleri kullandığı için, çattı. Ama nedense kurultayın kullandığı buna benzer bir çok kelimeler kimsenin gözüne batmadı. Kurultay müzakerelerinde lengüistik, etimoloji, gramer, sentaks, filoloji gibi kelimeler — hem de fransızca okunuş şekillerine göre yazılı olarak - tüzük, önerge gibi kelimelerle başbaşa kullanıldılar. Acaba Dil Kurumu bu kelimelerin öz türkçe karşılıklarını bulamadı mı; Yoksa bunların öz türkçe olduğu mu isbat edildi ?

Bu ayın 26 sında Dil Bayramı kutlanacaktır. Arkadaşımız bu yazısında yeni terimleri koyarken halk dilinden nasıl faydalanabileceğimizi, bunların yaşaması için ne gibi çarelere baş vurmak gerektiğini inceliyor.

Dilimizin Gelişmesi

Pertev N. BORATAV

Meselemize girmeden önce bir iki noktaya işaret etmek istiyorum. Terimler sistemini ele alalım: Terimler yalnız dar bir ihtisas ve teknik muhitinin malı olan bir kelime sistemi halinde kalamıyor. İlim, Felsefe, Edebiyat ve sanat mefhumlarını anlatan kelimeler, göruyoruz ki, aynı zamanda, belki biraz değişik anlmlarla gündelik konuşma - yazma dilinde, halkın içinde de yaşamaktadır. Halk nekadar kültürlü ise, yâni halkın içinde kültürlü olan kimselerin sayısı nekadar çoksa, ilim - sanat dilile halk dili o kadar birbirine yakındır. Şu halde terimler meselesi ele alınırken ilim ve edebiyat - sanat dilinde yerleştirmek istediğimiz kelimelerin sadece ilim ve teknik ihtisas adamlarının işine yarayıp yaramıyacağını değil, aynı zamanda, halkın hoşuna gidip gitmiyeceğini, onun tarafından kullanılmağa elverişli olup olmadığını da düşünmemiz lâzımgelir.

Kendi dilimizden olsun, başka dillerden olsun, birçok örnekler nazari mücerret mefhumları karşılıyan ve cemiyetin nazari ilim ve felsefe dilini daha yaratmamış olduğu çağlarda hayatta hiç yeri olmayan kelimelerin, o çağlarda da bir vazifesi olan müşahhas kelimelerden çıktığını bize gösteriyor. Demek ki terimler sistemimizi yaparken en doğru yol dilin sosyal fonksiyonunu gözönünde tutarak halkın dilinde yerleşmeğe elverişli olan kelimeleri bulmaktır; çünkü ancak bunlar tutacaktır.

Şu halde dilimizi geliştirmek ve zenginleştirmek yolunda çalışırken halk dilini iyi bilmemiz, hem de onu bütün canlılığı, organizmi içinde bilmemiz, elimizde bol dil malzemesi bulundurmamız gerektir. Bu malzemeyi bize iki ana kaynak verecektir: 1 — Yazılı eski edebiyat metinleri 2 — Sözlü halk kültürü mahsulleri.

Eski edebiyat metinlerinin dilimizin gelişiminde şu bakımdan büyük ehemmiyeti vardır. Türk cemiyetinin Arap ve Fars kültürleriyle ilk karşı-

laştığı çağlarda ilim ve edebiyat dilinin tesbiti için uğraşmalar neticesinde bir tercüme dili meydana gelmiştir. Arapça ve Farsça birçok kelimelerin karşılığını bulmak, Arap ve Fars eserlerinin anlattıkları şeyleri, onların bütün anlam zenginliği, dış ve şekil güzelliğiyle Türkçeye geçirmek gayretlerini, XIII ncü asırla XV nci asır arasında yetişmiş ilk Türk fikir ve sanat adamlarında buluyoruz. İşte o çağların eserlerinde günlük halk dilinde yaşayan kelimelerin, mücerret ve nazarî mefhumların anlatılması için «terim olarak» tesbit edildiğini de görüyoruz. Bunlardan birçoğu belki bu gün için eskimiş, ölmüş kelimelerdir. Fakat yaşayanları, halk lehçelerinde hâlâ nazari anlamına yakın olarak kullanılanları da pek çoktur. Biliyoruz ki sanat ve ilim Türkçesi, en aşağı üç asır boyunca halk kültür ve dilinden uzaklaşmış, imtiyazlı bir fikir aristokrasisinin dar muhitinin dışıyle ilgisini çok azaltmıştı; böylece halk kültürü de imkânları nisbetinde kendi kendini geliştirmiştir.

İşte yeni dili meydana getirirken ikinci kaynağımız bu sözlü halk kültürü olacaktır. Nasıl yazılı eski edebiyat kaynaklarından istifade edebilmemiz için bunlardan basılmamış olanları en iyi usullerle basmak, bu basımları notlarla, lûgatçelerle herkesin faydalanabileceği bir hale koymak, böylece bunlardan alacağımız kelimeleri kendi tabiî hayatları içinde de herkesin gözü önünde bulundurmak lâzımsa halk kültür malzemesini de bütün canlılığı içinde tesbit etmek dilimizin gelişmesi, zenginleşmesi ve ifade kudretini kazanabilmesi için yapılacak ilk işlerden biridir. Geniş bir folklor çalışmasına dayanmıyan bir dil çalışması düşünülemez. Edebî folklorla yakından ilgisi olan halk şairleri metinlerinin toplanması da edebiyat araştırmaları kadar folklor çalışmalarının çerçevesine girdiği için bu çeşitten eserler; halk edebiyatının bütün çeşitleri: masallar, halk hikâyeleri, fıkralar, türküler, mâniler ve her türlü manzum halk edebiyatı eserleri, nihayet bütün çeşitleriyle halk tiyatrosu metinleri... İşte bütün bu malzeme bize halk dilini, hem de canlı haliyle öğretecektir. Biz bu metinlerin içinde kelimelerin kullanış yerlerini, en ince nüanslara kadar mânalarını kavrıyacak ve bu suretle onları modern kültür dilimize geçirme imkânlarını bulacağız.

Buraya kadar yazılı edebiyat ve sözlü halk edebiyatı mahsullerinin dilimizi zenginleştirme bakımından değer ve ehemmiyeti üzerinde durduk. Folklorun bir de : görenek ve gelenekler, merasimler, inanışlar, efsane ve hurafeler, halk zenâatleri ve teşkilâtları, halk ilimleri gibi konuların tetkikini yapan kolları var ki her ilim şubesi, bir bakıma, bu konular üzerinde çalışarak kendi folklorunu yapmak zorundadır. Hukukçu, hukuk folklorü,

hekim, tıp folkloru sahasında çalışacak, tabiiyeci, halkın tabiat hadiseleri, hayvanlar ve nebatlar alemi hakkındaki bilgi ve inanışlarını toplıyacaktır. İşte ilim terminolojilerinin her biri için bunlar birer kaynak olabilir.

İlim ve sanat terimlerinin tespiti işi hiç şüphesiz bu kaynakların toplanıp neşriyle bitmez. Malzemeyi topladıktan sonra asıl mühim mesele ile karşılaşırız. Modern kültür dilinin istediği kelime ve terimleri eski kaynaklardan, yahut ta yaşayan halk dilinden nasıl almalı? Hangilerini almalı ve bunları nasıl yerleştirmeli? Eski metinlerden ve halk dilinden istifade şartlarını birkaç madde halinde sıralayalım :

1 — Alacağımız her kelimenin açık anlamını veya anlamlarını, yayılışını tespit etmek lâzımdır; bir kelimenin anlamı nekadar kesin ve açıksa, yayılışı nekadar genişse o kelime o kadar işimize yarıyacaktır.

2 — İlim ve sanat dilinde yerleşmiş, tamamiyle Türkçeleşmiş ve halkın gündelik diline kadar girmiş yabancı asıldan kelimelere yabancı muamelesi yapmamalıyız.

3 — Bir terim için üretme zarureti varsa alacağımız kelimenin tabiî şekilde üreme kabiliyetinin olup olmadığını tespit etmeliyiz.

4 — Kelimeler arasından seçme yaparken yukarıdaki şartlar gözönünde tutularak bugün de halk dilinde yaşıyanları ve çok yayılmış olanları tercih etmeliyiz.

Bu esaslara göre ilim, edebiyat ve sanat diline girebilecek bazı kelimeleri örnek olarak vereceğim; bunların büyük bir kısmı Türk Dil Kurumunun Tarama Sözlüğü Denemesinden, yâni eski - çoğu XIII ile XVI ncı asırlar arasında yazılmış - edebiyat metinlerinden, bir kısmı da folklor malzemesinden alınmıştır.

Edebiyata ve güzel sanatlara ait kelimeler

Boy, Soy	: Bir kahramana ait destanî hikâye (Bu kelimelerin boylamak ve soylamak şekilleri de vardır: destanî hikâye anlatmak inşat etmek anlamına gelir)
Yaprak	: Mısra
Hane	: Kıt'a
Deme	: Dinî mahiyette şiir
Taşlama	: Hicviye
Ayak	: Kafiye
Ağıt	: Mersiye

Güzelleme	: Aşka dair ve medhiye mahiyetinde şiir
Koçaklama	: Hamasî şiir
Kara hikâye	: Halk hikâyelerinde; nazımla karışık hikâye haline gelmemiş metin
Karavelli	: Hikâyenin içine katılan talî hikâye veya masal.
Saya	: Hikâyenin nesir kısmı,
Döşeme	: Hikâyenin girizgâhı,
Toy	: Hikâyenin sonunda düğün anlatılırken söylenen türkü,
Yelteme	: Şevke getiren, heyecanlandıran saz havaları ve bu türlü şiirler,
Kol	: Hihâye veya destan epizodu,
Bezek	: Tezyinat
Bezekçi	: Tezyinatçı
Ezgi	: Makam, hava, melodi,
Gülüşmeli	: Mudhik, komik unsuru bulunan,
Sav	: Hikâye, kıssa, mesel, darbımesel,
Tapşırmak	: Tahallüs etmek,
Tapşırma	: Mahlas,
Anlatma	: Rivayet,

Felsefe, ahlak ve sair sosyal bilgilere ait kelimeler

Ağın	: Temayül,
Akağın	: Ulvî temayül,
Karaağın	:
Akmak	: Meyletmek,
Asmak	: Talik etmek,
Asılmış	: Muallak,
Bilici	: Kâhin,
Tutu	: Rehin,
Duyucu	: Hassas,
Geçitlik	: Mururiye resmi,
Kesim kesmek	: Kontrat, mukavele yapmak,
Kesişmek	: Karşılıklı mukavele yapmak,
Nicelik	: Kemmiyet,
Nitelik	: Keyfiyet, mahiyet;
Tanık	: Şahit;
Yazmak	: Şahadet;
Tanıklık	: Takdir etmek;
Yolunmak	: Salik, tarikat müntesibi;

Yol oğlu : Salik, tarikat müntesibi;
Yolunmak : Yola girmek, sülûk etmek;
Yol : Tarikat;
Yumuş : Vazife hizmet;
Açmak : Fethetmek;
Uruk : İrak, soy, sülâle, hanedan, kabile;
Yaradan : Hâlik;
Yaradılmış : Mahluk;

Devlet işleri ve askerliğe dair kelimeler

Akbiti : Hüccet, hüsnühal kâğıdı, berat;
Danışık : İstişare;
Danışıkçı : Müşavir;
Kanara : Mezbaha;
Gözyeri : Tarassutgâh;
Koldaş : Muavin, yardımcı;
Ordu : Karargâh;

Tabiat hâdiselerine ve coğrafyaya ait kelimeler

Obrulmak Çökmek, Heyelân;
Obruk Heyelân sonunda meydana gelmiş çukur arazi;
Ağız Sınır, hudut, uç;
Aşıt Dağların aşılabilecek noktaları;
Dolunmak Gurup etmek;
Su aşağı Suyun aktığı istikamete doğru;
Su kalkmak Suyu yükselmek, meddolmak;

Tabiiye bilgilerine, Tıp ve saireye dair kelimeler

Em : İlâç, müdavat;
Esen : Sıhhatli;
Esenlik : Sıhhat;
Güre : Vahşi;
Buru : Doğurma sancıları;
Onulmak : Şifa bulmak;
Sağalmak : Sıhhat kesbetmek;
Sinmek : Hazmolmak;
Yoz : 1 - Ekilmemiş tarla;
2 - Süt vermiyen davar sürüsü;
3 - Vahşileşmiş, yuvasını kaybetmiş kuş;

Yüğrüşmek : Deveran etmek (Kan için);

Başka konulara ait kelimeler

Azın azın	: Tedricen;
Dillemek	: Tezviratta bulunmak;
İvecen	: Âcul;
İvecenlik	: İstical, telâş:
Kargış	: Beddua;
Karğamak	: Beddua etmek, levmetmek, fena muamele etmek;
Sağış	: Hesap, sayı, hesaplaşma;
Sağış günü	: Kıyamet günü, mahşer;
Yarımak, Yarcımak	: Lûtf ve inayet (Allah tarafından) görmek. (=Providence)

Dili zenginleştirme işinin eski metinlerden veya halk dilinden en uygun kelimelerin seçilmesiyle bitmiyeceği takdir edilir. Bu kaynakların veremedikleri kelimeler, meselâ teknik terimler için ne yapmalı ? Uydurma terimleri mi yoksa Milletler arası terimleri mi tercih etmeli? Üzerinde durduğum meseleye dair söyliyeceğim son sözler, sanıyorum ki, biraz da bu sorulara dokunup geçecektir. Evet, dediğim gibi, kelimeleri seçmek ve tesbit etmekle iş bitmiyor; bunların kültür dilimize yerleştirilmesi, yani aşının tutması lâzımdır. Bu safhaya gelinceye kadar iş bir ilim işi idii; bundan sonra asil sosyal iş başlıyor. Kelimelerin bir dilde tutması için bir takım sosyal şartlar gerektir. Bu şartları üç esaslı maddede toplayabiliriz:

1 — Kendini herkese kabul ettiren, okutan, dinleten ve sevdiren filozof, âlim, sanatkâr, büyük yazarların kelimeleri yerli yerinde kullanmaları, bu işi severek, ve benimsiyerek yapmaları, kelimeleri gaye değil, düşünüş ve duyuşlarını yaymak için bir vasıta bilmeleri gerektir. Türk Dil Kurumunun ve hepimizin yaptığımız iş ham madde hazırlamaktır. Yapıyı yapacak olan bizim malzememizi evirip çevirecek, yontacak, beğendiklerini yerli yerine koyacak, beğenmediklerini fırlatıp atacaktır.

2 — Sosyal şartların ikincisi okuyucu ve öğrenici muhitinin ihtiyaçlarını şiddetle duyurmasıdır. Yazardan kitap istendiği nisbette o kitabı yazacak ve kitabını isteklinin arzusu nisbetinde iyi, doğru ve güzel yazmıya çalışacaktır.

3. — Nihayet tesbit edilen terimlerin tutması için üçüncü şart olarak ta, onlara ait teknik ve bilgilerin memlekette yerleşmiş ve yayılmış olması hatıra gelir.

İstanbul civarındaki boş arsalarda hergün yeni mahalleler kurulmaktadır. Bu kuruluş şehirin güzelleşmesi ve ekonomik hayatı bakımından faydalı mıdır? Aşağıdaki yazı bunu inceliyor.

Şehre Doğru

Hüseyin AYNİ

Her gün şehir civarında, millî emlâke ait boş arazi satılıyor, müzayedelere, bu işlerde mütehassıs olan arsa spekülâtörlerinden başka, damla, damla para biriktirerek bir mülk sahibi olmak arzusunda olan küçük tasarruf eshabı da iştirâk etmektedir. Bunun neticesi, şehir civarındaki boş arazide yeni mahalleler kurulmakta, ve şehir saha itibarile genişlemektedir. Bu genişleme işinde, spekülâtörlerin büyük bir rolü olduğuna kaniiz. Bu kanaatimizi müşahedelere dayanarak izah edelim:

Son senelerde, sayfiye yerlerinin ekseriyetle deniz kenarlarında olması tercih edilmektedir. Deniz sporlarının revaçta oluşu ve insanların yazı deniz kenarında geçirmek ihtiyacı yüzünden, İstanbul'da Moda'dan Pendik'e kadar bütün sahil boyu her sene büyük bir rağbet görmektedir. Halbuki kırk, elli yıl önce, Haydarpaşa'dan Pendik'e kadar, yahut Moda'dan Bostancı'ya kadar Anadolu sahili pek rağbet edilen semtlerden değildi. Meselâ: Moda'da İngiliz kolonisine mensup tüccar ailelerine ait villâlar Bostancı'da Anadolu Demiryolları direktörü Hügnen'e ait köşkler bulunmaktaydı. Hat boyunda ise Abdülhamit devrinin mabeyn paşalarının, zengin mütekait paşaların, yüksek rütbeli devlet memurlarının köşkleri göze çarpmaktadır.

Anadolu demiryolları idaresi, banliyö nakliyatını kârlı bir hale koymak için, hat boyunda nüfus kesafetini temine gayret etmiş, bu civarda oturanlara bedava paso vermek, ev yaptıracak kimselerin inşaat malzemesini ucuzca taşımak gibi çarelere baş vurmuştu. Otomobilin, otobüsün, asfalt yolların, elektrikli tramvayın bulunmadığı bu devrede bu civar her gün muayyen saatte işe gitmeğe mecbur olmıyan rantiyelerin, yüksek rütbeli memurların semtleri olmaktan ileri gidememişti.

Zamanımızda asfalt yolların yapılması, otobüs, elektrikli tramvay seferleri, güneş ve deniz banyosu modası bu havalide nüfus kesafetinin artmasına sebebiyet vermiştir. Son senelerde bu artış o kadar süratle cere-

yan etmiştir ki, on, on beş sene evvel boş bir arazi olan Suadiye semti, şimdi şehirleşmeğe yüz tutmuş bir mahalle haline girmiştir.

Deniz kenarına olan bu akın yüzünden Anadolu sahilindeki sayfiye yerlerinin hududu da genişlemektedir. Meselâ: bir kaç sene içinde Küçük Yalı, yeni bir sayfiye haline girmektedir. Ankara'daki Yapı kooperatiflerine ait müteşebbis bir grup da Kartal'la Maltepe arasındaki boş araziyi satın alarak burada bir Kooperatif mahallesi kuracaktır. İşittiklerimize göre, Küçük Yalı'da ve Kooperatif mahallesinin kurulacağı Cevizlik mevkiinde deniz kenarında bir karış boş yer kalmamış, hepsi satılmıştır. Evvelce bu mevkilerde arazi satanlar, şimdi çok pişmandırlar, çünkü harpten sonra arsa fiatları insana hayret verecek bir hızla artmaktadır. Meselâ 1939 senesinde Küçük Yalı'da dönümü 300 lira olan bir arsa, şimdi 10 bin liradır. 1935 senesinde Caddebostanı'nda 4000 liraya alınan bir arsa şimdi 90 bin liradır.

Arsa fiatlarındaki bu yükseliş, harpten sonra sermayelerine emin bir mahreç arayan kimselerin endişesinden ileri gelmiştir. Harbin vücuda getirdiği vaziyet karşısında, sermayelerini ithalât ve ihracat işlerinde kullanmağa imkân bulamıyan, ve paranın düşeceğini tahmin eden bir çok sermayedarlar, sermayelerini emlâke yatırmayı muvafık görmüşlerdir. Bu yüzden, ortaya arsa spekülâtörleri çıkmış, bir arsa hattâ bir apartıman, harpten sonra bir kaç defa sahibini değiştirmiştir. Bu işle daha geniş ölçüde meşgul olmak üzere şirketler kurulmuştur. Hattâ bir şirketin Küçük Yalı'daki boş arsaları satın aldığından bahsedilmektedir. Yine bir gurup da Mecidiye köyündeki arsaları bu suretle eline geçirmiştir.

Arsa spekülâsyonu devam ettikçe, şehrin civarındaki millî emlâke ait boş arazi de mütemadiyen satılmaktadır. Şehirden daha uzakta olan boş araziye sıra gelmektedir. Şimdiki halde Mecidiye köyünde, Zincirlikuyu'da boş bir toprak parçası kalmamıştır. Fakat bu gidişle Mecidiye köyü ile Büyükdere arasındaki boş arazi de, arsa spekülâtörlerinin hücumuna uğrıyacaktır, şehrin civarındaki arsalar satıldıkça, şehrin hududu da genişlemektedir. Acaba, bu genişleme hareketinin sonu nereye varacak? Yarınki İstanbul ne şekil alacak?

1939 senesinde Galatasaray lisesi salonlarında açılan «Yerli Mallar Sergisi» nde İstanbul belediyesi «Yarınki İstanbul» diye bir pavyon açmıştı. Bu pavyonda Proust plânları teşhir edilmiş, İstanbul civarındaki boş arazi, meyva bahçeleri, bostanlar diye gösterilmişti. Halbuki arsa spekülâtörleri sayesinde, İstanbul civarındaki bu arazi satın alınmıştır. Spekülâtörler bu araziyi parça parça orta hallî ailelere satmakta, ve bu yerlerde küçük evler ve bu evlerden mahalleler meydana gelmektedir. Pek tabiî

olarak bu mahalle sakinleri, günün birinde mahallelerine su, elektrik, havagazı getirilmesini ve belediye hizmetlerinden istifade edilmesini arzu edeceklerdir. Bütün bu servisler, bu mahallelere yapıldığı takdirde, umumi hizmet müesseseleri (elektrik, hava gazı, su) yeni masraflara girecek, bu yüzden tarifeler yine artacaktır. Neticede, bu tarifeler şehrin fakir mahallerindeki halk kitlelerini müteessir edecektir.

Bir taraftan şehir, gittikçe genişlerken, şehrin içinde bomboş yangın yerleri de pek korkunç bir manzara arzetmektedir. Meselâ, Çapa'dan Fatih'e doğru bakıldığı zaman, metrûk ve harap bir şehir seyretmek kabildir. Senelerdenberi boş duran ve aralarında yangın enkazı, bacalar, minareler bulunan bu arsalar, yabani otlarla, teneke damlı evlerle dolmuştur. Acaba, şehrin dışında bahçeli zarif mahalleler kurulurken, şehrin içindeki bu harap yangın yerleri ne zaman mamur bir hale gelecek?

Şehrin içi harap ve bomboş bir manzara arzederken, şehrin gittikçe genişlemesi neticesi, yarınki İstanbul'un ne şekil alacağını tahmin etmek güç değildir. Saha itibariyle pek ziyade genişlemeğe müstait olan bu şehirde, belediye hizmetlerini ifa etmek, ne dereceye kadar kabil olabilecektir? Rasyonel olmıyan bir şekilde alabildiğine gittikçe genişleyen, daha doğrusu dağınık bir hale gelen bir şehirdeki sosyal mahzurları uzun uzadıya izah etmeğe lüzum görmüyoruz.

Bütün bu izahlardan sonra şehrin imarında, Proust plânlarının tatbikinden ziyade, arsa spekülâtörlerinin rolü olduğuna hükmedebiliriz. Halbuki şehrin küçülmesine ve kesif bir hale gelmesine dair zaman zaman ortaya birçok fikirler atılmıştır. Meselâ, 1924 senesinde Ticaret Odasında toplanan İktisat Komisyonu, gıda tevziatından, fiat kontrolundan bahsederken şehrin küçülmesi lüzumunu ileri sürmüştü. Halbuki bu fikirlerin ortaya atıldığı gündenberi şehrin civarında yeni mahalleler meydana gelmiştir. Acaba şehre doğru ne zaman bir cereyan başlıyacak? Fakir halk tabakalarının oturduğu mahalleler ne zaman imar edilecek?

Yurdun en kıymetli köşelerini su baskınlarından, bataklıklardan, kuraklıklardan ve zalim sıtmadan kurtaracak sulama tesislerinin durmadan devamı lâzımdır. Bu yazı şimdiye kadar bu sahada yapılan işleri ve iyi neticelerini anlatıyor.

Yurdumuzda Sulama İşleri

Enver BERKES
Y. Mühendis

Ziraî kalkınma yolundaki çalışmalara güzel bir örnek olan büyük bir program üzerinde beş seneden beri çalışılmaktadır. İyi neticeleri şimdiden alınmağa başlanan bu büyük iş sulama programıdır. Tabiatın toprağa verebildiği derecedeki yetiştirme ve besleme kudretini, uzun tetkik ve rasatlar neticesine, ve riyazi hesaplara dayanan ve rasyonel bir şekilde plânlandırılan bir program ile yeni bir düzene koymak, bugüne kadar onun köylü ve ekin için zararlı olan durumunu büsbütün tersine çevirerek, yurdumuzda ziraî inkılâp yaratacak bir derecede köylünün emrine vermek gayesi güdülmektedir.

Su kuvvetlerini elektrik enerjisine çevirmek yolunda ne gibi esaslı incelemeler yapıldığını bundan evvelki bir yazıda belirtmiştik. (*Yurt ve Dünya*, sayı 13). Bu yoldaki çalışmalar yürüyüp giderken, elde edilen neticelerin tatbikatı için uygun şartların sırası beklenirken, bir taraftan da memleketin iktisadî bünyesinin esası olan ziraat için bugün hayatî bir mesele olan su işlerinin tatbikatına geçilmiştir.

Tarihî ve jeolojik incelemeler, tarihi kesdirilemeyen bir çok seneler evveline kadar, Orta Anadolunun birçok yerlerinin geniş ve sık ormanlarla örtülü olduğu ve yağmur rejiminin bugünkünden büsbütün başka olduğu düşüncesini kuvvetlendirmektedir. Küçük Asya orman sahaları uzun seneler içinde gittikçe azalmış, hele Orta Anadolu büsbütün çıplak kalmıştır. Bunun neticesinde, tedricî iklim değişiklikleri olmuş, Orta Anadolu step iklimi çerçevesine girmiştir. Menbaları bu iklim sahasına düşen sular da tedricen rejimlerini değiştirerek step iklimi rejimini almışlardır. Yurdumuzun başlıca büyük akar suları bu duruma girmiştir.

Orman sahalarının azlığı yüzünden Orta Anadoluda toprağın rutubeti ve havada su buharı pek azdır. Gündüz ve gece ile yaz ve kış suhunetleri

arasında büyük farklar bulunur. Yağmur bora ve sağnak halinde yağar, biriken sular sel halinde şiddetli akar, ve bunun arkasından toprak kuru halini alır. Anadoluda yazın yağmur yağmaz. Diğer mevsimlerde yağan yağmurlar da sağnak halinde yağdığı ve sel halinde aktığı için derhal yataklarını doldurup taşar ve feyezan eder. Hele kışın kar yağdığı takdirde ilkbahar yağmurlarile birlikte çözülen karların birdenbire verdiği su feyezanı büyümekte ve sel felâketi âfet halini almaktadır. Bunun arkasından kurak başlar, ve köylü asıl sulama zamanında su bulamaz. Halbuki feyezan zamanları, toprağın sürülmesi ve ekilmesi lâzımgelen mevsimlere rastlamaktadır. Bu sebepten bazen sel yüzünden toprak sürülememekte veyahut evvelce sürülmüş olupta ekilmeğe vakit kalmadan sular basmaktadır. O zaman toprağı yeniden sürmek lâzım geliyor. Eğer toprak ekilmiş ise basan sel tarlayı birikintilerle örtmekte veya atıaln tohum seller tarafından süpürülüp götürülmektedir.

Sel baskını yapan sular ekine zarar verdikten başka, insan ve hayvanca gaiplere sebebiyet vermektedir. Bunun neticesi olarak alçak ovalardan yükseklikle re doğru yüzlerce senedenberi devam edegelen bir muhaceret vukubulmaktadır. Bu yüzden en verimli topraklar terkedilmiş ve ziraatle uğraşan nüfusun istihsali azalmıştır.

Başı boş sular bir taraftan da toprağın topoğrafik durumunu değiştirirler. Sel halinde akan dereler toprağı oyarlar, ve boyuna yatak değiştirirler. Bunlar bir çok birikinti taşıyarak başka yerleri doldururlar. Hattâ bazı yerlerde, aktıkları ovaların seviyesinden yukarıda, doldurdukları topraklar üstünde akar, ve etrafa taşkınlıkar yaparlar. Nehirler bu birikintileri çok uzaklara kadar götürürler. Her ne kadar bunlar çok defalar birikdikleri yerin kuvvetini arttırırlarsa da, bazı defalar beraberlerinde kum ve çakıl taşıdıkları zaman, üstünü örttükleri verimli toprağı işe yaramaz bir hale getirirler. Buna mukabil, Anadolunun iç kısımlarında, toprağın münbit olan tabakaları süpürüle süpürüle daha alçak yerlere ve sahil kısımlara yığılmakta ve iç Anadolu toprağı gittikçe inbat kuvvetini kaybetmekte ve çoraklaşmaktadır. Başı boş sular, iyi toprağı lâzım olan yerlerden süpürüp, hiç lüzumu olmayan yerlerde üstüste yığmaktadır.

Anadoludaki büyük nehirlerin taşkın zamanlardaki seviyeleri ile yaz seviyeleri arasında müthiş farklar vardır. Sulama mevsiminde lüzumlu olan su daha evvel şiddetli akıntılarla denize kaçmış ve nehir seviyeleri düşmüştür. Bu sırada Orta Anadoluda zaten hiç su kalmamıştır. Bütün sular sahil mıntakalarına varmış ve burada bir müddet kabarmış sel halinde, ekili olan tarlaları bastıktan sonra denize karışıp gitmiştir.

Nehirlerimizin bu nankör tabiatı, sulama zamanı geldiği zaman suya şiddetle ihtiyacı olan köylünün en kıymetli şeyini elinden alıp denize atmaktadır. Bir taraftan yurdun iç kısımları susuzluktan kırılırken, diğer taraftan ova ve kıyı bölgelerini suya boğar, köyleri basarak evleri yıkar, insanları öldürür, yol ve köprüleri bozar, ve en nihayet çiftçinin bir senelik emeğini bir günde alıp götürür.

Taşkın suların değıttğı felâketler bu kadarlada kalmaz, etrafı basan sular alçak bölgelerde yer yer birikerek Anadolunun meşhur bataklıklarını meydana getirir. Bu suretle ekilmeğe elverişli bir çok kıymetli topraklar bataklık olarak körlenmiştir. Taşkın su baskınlarının yaptıkları zarar yanında, çukurlarda sinsi sinsi yerleşip etrafa ölüm saçan bataklıkların nüfus üzerinde yaptığı yıkıntılar belki daha önemlidir. Bataklıkların yataklık ettiği sivri sineklerin yaptığı sıtma felâketi, Anadoluda yüzlerce senedenberi sürüp gelen bir facia olmuştur.

Yağmur mikdarı, bir çok meteorolojik sebeblerle, hem seneden seneye değişir, hem de toprak üzerine dağılışı intizamsızlık gösterir. Bu suretle Anadoluda bazı seneler fazla yağışlı ve bazı senelerde fazla yağmursuz olabilir. Yağışlı senelerde suların nasıl süratle denizlere doğru kaçtığını anlattık. Bu sebepten su toprak üzerinde, uzun müddet iyi bir ziraat için lâzım olduğu miktarda bulunmıyor. Yağmursuz senelerde de, daha fazla bir şekilde vaziyet aynıdır. Şu halde zîraatimiz esas itibarile kuraklık tehlikesiyle daima karşı karşıyadır. Yağızlı seneler bu vaziyeti değiştiryior, belki sel felâketleri üstelik geliyor. Demek ki toprağımız her sene, bol sudan gelen feyezan ve az sudan gelen kuraklık tehlikesinden birini beklemelidir.

Bu sözlerden, insan elile yapılması lâzımgelen bir sulama işinin zarurî olduğu anlaşılır. Yapılacak iş şudur: taşkın suları nizam altına almak, biriktirilecek sularla kurak toprağı sulamak ve bataklıkları kurutmak. Bu gayeleri hedef tutan faaliyetin esas prensibi şudur: Orta Anadoluya düşen yağmur suyunun, çarçabuk denize kaçmasını önlemek lâzımdır. Suların kendiliğinden iç Anadoluya kaçması için tabiat şartlarının değiştirilmesi, yani ağaçlandırma ve ormanlandırma işinin ne kadar uzun zamana bağlı olduğu, veya topografik vaziyeti değiştirmenin imkânsızlığı düşünülürse, suların istenilen yerde tutulmasını kendi elimizle temin etmemiz lâzımgeldiği anlaşılır. Bunun için suları biriktirip depo etmek üzere sun'î göller veya barajlar yapılır. Biriken sular, senelik yağışın mikdarı ekim için lâzım olan miktardan aşğı olan senelerde, kuraklığı önlemek üzere, kanallar vasıtasile dağıtılır. Böylelikle hem iç taraflarda her zaman su tutularak havanın ve toprağın rutubetlendirilmesi ve ağaçlanma

işi, uzun seneler için bile olsa, imkân içine girmiş olur, ve hem de kıyı bölgelerinin zengin toprakları sel baskınından kurtulmuş olur, bataklıklar beslenmez, ve kurutularak ortadan kaldırılır.

Ziraî istihsallerimizin anası olan toprağa azamî yetiştirme kabiliyetini vermek için gereken fennî tesisleri yapmak bugün başarmak mecburiyetinde olduğumuz büyük işlerden biridir. Plânlı sulama işleri, ziraî istihsalimizin verimini arttıracak, çiftçinin emniyet altında çalışmasını temin edecek ve nüfusumuzun artışında; köylünün refah seviyesinin yükselişinde hızlaştırıcı tesiriyle iktisadî kalkınmamızda inkılâpçı bir rol oynayacaktır.

Eskidenberi bir ziraat memleketi sayılan Anadoluda, cümhuriyet idaresine kadar plânlı bir sulama faaliyeti görülemez. Yalnız, ecnebi sermayesi ile tekniğine muhtaç olan Osmanlı idaresi zamanında ecnebiler marifetile yapılan Konya sulama tesisatı istisna teşkil eder. Ecnebi teşebbüsleri, iptidaî bakımdan kolayca ayrılacağını umdukları, ve iktisadî neticelerini daha çabuk ve kolaylıkla toplayabileceklerini bildikleri yerlerde sulama tesisatı yapmışlardı. Meselâ Irakta Hindiy sulamasını Osmanlı devrinde İngilizler yapmışlardır.

1925 senesinden itibaren sularımızın etüdüne başlanmıştır. O tarihtenberi sularımızın meçhul olan tabiatı etüd ve rasad edilmektedir. 1929 senesinde 100 milyon lira tahsisatla inşaata başlanmak üzere iken bu senenin arkasından çıkan iktisadî buhran programın tam gerçekleşmesine engel olmuştur. O zaman yalnız Ankara'nın su ihtiyacını temin için Çubuk barajı yapılmış, Bursa ovasında 30 bin dönüm arazi bataklıktan kurtarılmış 80 bin dönüm arazi de su baskınlarına karşı korunmuş, Nazilli ovasında 50 bin dönümün kurutma ve sulaması yapılmış, Cellât gölü kurutularak 60 bin dönüm arazi kazanılmış ve 70 bin dönüm arazi de su baskınlarından kurtarılmış, Tarsusta 45 bin dönüm bataklık kurtulmuştur. Elde edilen iyi neticeler üzerine 936 senesinde yeniden bir hamle ile büyük bir programın tatbikine geçilmiştir. 31 milyon lira sarfını göze alan bu beş senelik program ile, Marmara, Ege, Akdeniz, Karadeniz havzalarile Niğde, Iğdır, Malatya, Erzincan ovalarının sulanması kararlaştırılmıştı. Marmara havzasında M. Kemal Pş. deresi, Kocaçay, Karadere, Susırlık ve Mürütler çayı ile bu derelerin karıştığı Apolyond ve Manyas göllerinin taşkınlıklarının önüne geçilmiş, M. kemal Pş. kasabası baskından kurtarılmıştır. Karacabey, Manyas ve Susırlık ovalarındaki taşkınlıkların önüne geçilmiş ve bundan ileri gelen bataklıklar kurutulmuştur. Bu derelerin islâhı ile Karscabey ovası, Manyas, Susırlık ovalarile Karadere vadisi sulanmıştır. Senelerdenberi rejimi bozulmuş olan ve Bergama ovası için daimi bir felaket ha-

lini alan Bakırçay islâh edilmiştir. Bakırçay taştığı zaman bütün Bergama ovasını su altında tutarak ekini mahvetmekte ve büyük bir bataklık beslemekte idi. Ege havzasında, gayet münbit araziden geçen Gediz çayında sulama zamanı pek az su bulunmaktadır. Halbuki kış ve ilkbaharda bol feyezan suları etrafı basmaktadır. Bunun önüne geçmek için Gediz feyezan suları Marmara gölünde toplanacaktır. Bu gölde 350 milyon ton su biriktirilecektir. Sulama zamanında harcanmak üzere depo edilen bu su ile Salihli, Turgutlu ve Manisa ovaları ve ayrı bir tesisat vasıtasile Menemen ovası sulanacaktır. Manisa ve Akhisar ovalarını basan Kumçayı da Marmara gölüne çevrilerek islâh edilecektir. Büyük Menderes çayının geçtiği Denizli, Nazilli, Aydın, Söke ovalarının sulama suyu, bir baraj haline getirilen ve evvelce bir bataklık olan Işıklı gölünde toplanacak olan 350 milyon ton su ile temin edilecektir. Şimdiden Nazillide yapılan sulama 70 bin dekar araziyi sulamaktadır ki, bunun 40 bin dekarını pamuk tarlaları teşkil etmektedir. Adana havzasına gelince, Ceyhan ile Tarsus çayı arasında bulunan ve Toroslardan kopup gelen birikintilerin doldurduğu Çukurova Seyhan ile sulanmaktadır. Bu üç mühim su yüzlerce senelerdenberi, rejimlerinin bozulması yüzünden zaman zaman taşarak pek münbit ve mahsuldar olan ovayı ve ekinleri mahvetmekte, köy ve şehirleri su altında bırakmaktadır. Bu felâketleri önlemek, ve her defasında milyonların mahvına sebep olan su baskınlarını tutmak, iktisadî hayatımızda mühim bir mevkii olan bu ovanın verim kabiliyetini birkaç misline çıkarmak maksadile ovayı sulamak üzere çalışılmaktadır. Seyhan yazında sulamaya kâfi su bulunduğundan bir regülâtör yardımile nehrin suları sulama kanallarına verilecektir. Bundan başka Adana ovasını Ceyhanın taşıntılarından korumak için büyük bir baraj yapılmaktadır. Tarsus ve Mersin arasındaki ovanın Tarsus çayından sulanması temin edilmiştir. Bu sahada en ziyade pamuk ekilmekte, sulanan yerde mahsul en az iki misline çıkmaktadır. Niğde elma bahçelerinin genişletilebilmesi için lâzım olan suyun temini için Niğde civarında 2.5 milyon ton su biriktirecek bir toprak baraj yapılmıştır. Malatya ovasında Derme suyu vasıtasile sulama yapılmış ve Surgu suyu Sultan suyuna birleştirilmiştir. Erzincan ovasında Fırat nehrinin feyezanları önlenmiş ve bataklıklar kurutulmuştur. Yeşil ırmak havzasında Tokatla Turhal arasındaki Kaz ovası sulama şebekesinin büyük bir kısmı yapılmıştır. Burası Pancar ziraatine elverişlidir.

Hülâsa ettiğimiz ve tamamlanmak üzere olan bu beş yıllık sulama plânının iyi neticeleri üzerine hükûmet 1941 senesinde 50 milyon lira tahsisatla ikinci beş yıllık programın tatbikine geçmiştir. Pancar ziraatinin inkişafını temin maksadile Eskişehir ve sulaması kâfi gelmiyen Konya ovalarının sulama işlerile, Sakarya mansabındaki bataklıkların kurutulması, Akdeniz mıntakasında Milâstan İçele kadar sahil kısmının sulanması, Yeşilirmak havzasında Çarşamba ve Terme ovalarının sulanması ile bataklıklarının kurutulması, Fırat ve Dicle havzalarının sulanması ve Hatay su işleri bu programa sokulmuştur.

Hindistan'da günümüze kadar devam eden mücadelelerin başlangıcı ve kökleri nerededir? Bunu anlatan bu yazıyı, Gandi'nin önderliğini anlatan gelecek sayımızdaki bir yazı takip edecektir.

Hindistan Mücadeleleri

H. N. BRAILSFORD

İngiliz idaresine karşı ilk ayaklanmadan (1) ancak bir nesil sonradır ki Hindistan tarihinde aktif bir rol oynıyacak şekilde millî hareketlerin başladığını görürüz. Fakat şimdi bu hareketlerin başındakiler artık ingilizce konuşuyor ve ingiliz sahiplerinin ayakları altında öğrendikleri Victoria devri liberalizmine göre düşünüyorlardı. Terbiye müesseseleri vasıtasiyle Hindistan'ın hıristiyanlaşacağını uman tarihçi Macaulay'ın terbiye sistemi meyvalarını vermeğe başlamıştı. Bu terbiye gerçi ancak bir iki kişiyi hıristiyan edebilmişti, fakat Hint aydınlarına, garp prensiplerine göre kendilerini idare eden sistem hakkında hüküm vermeyi öğretmişti. Hintlilerin elinde bulunan matbuat tesir bakımından gelişiyor, üniversitelerde terbiye görmüş, Burke, Macaulay ve John Stuart Mill'in doktrinleriyle beslenmiş aydınlar meydana geliyordu. Başlangıçta ayrı ayrı çalışan bu önderler 1885 te toplanarak «Hint Millî Kongresi» ni kurdular. Gerçekte bunu kuran Hume adında mütekait bir ingiliz memuru idi, diğer bir ingiliz de kongrenin başkanı idi. Kongre uzun müddet son derecede mutedildi, aldığı kararlarda İngiliz idaresini takdir eden ve ancak pek yavaş olarak istiklâli gerçekleştirmek taraftarı olan bir teşkilâttı. İlk safhasında, nasyonalist bir cereyan olmaktan ziyade liberal bir cereyandı. Bugün de olduğu gibi, yıllık toplantılarında ingilizceyi kullanıyordu; bütün yarımadanın her tarafına yayılmış olan azası sadece tahsilli orta sınıfa münhasırdı. Mücadele ettiği şey, İngiliz hâkimiyeti değil otokrasi ve bürokrasi idi. Müşavere heyetlerinde Hintlilerin temsil edilmesini, kanun karşısında müsaviliği, kazaî ve icraî kuvvetlerin birbirinden ayrılmasını, matbuatın tam serbestliğini, vergilerin hafifletilmesini istiyordu. Kongrenin hizmeti, Hint amme efkârını terbiye etmesi, önderlerin birbiriyle temasını temin etmesi, belirsiz sezilen millî birlik gayretlerini birleştirmesi olmuştur. Sessiz ve dertsiz sanılan milyonlarca insanı temsil etmiyen bir

---

(1) Bakınız: «Dünkü ve Bugünkü Hindistan», YURT VE DÜNYA, Sayı 15-16.

avuç aydından ibaret bir teşekkül sayılmakla beraber, bu kongre hükûmetin üzerinde oldukça tesirler yapmıştır. Teşriî konsülleri ıslah eden ve genişleten 1892 kanunu bu kongrenin tesiriyle yapılmıştı.

Fakat yirminci asırdan itibaren Kongre kuvvetlenmeğe başladı. Üs ve hatip bir brahman olan B. G. Tilak gibi, arkasında bir çok kitleleri sürükleyen sosyalist temayüllü Pencap'lı Lajapat Rai gibi önderler çıktı. Hükümet bunlardan korkuyor ve onları bastırmağa çalışıyordu. Fakat bunlar boşuna oluyor, her hapsedilişleri onları daha çok mukaddesleştirmeğe yarıyordu. Tilak'ın tesiriyle cereyan şuurlu olarak nasyonalist bir mahiyet aldı. Bununla beraber, bu cereyan Hinduları heyecanlandırdığı halde müslümanlar bundan uzak kalıyorlardı.

Hint nasyonalizminin istekleri ne idi? *Menfi* tarafından evvelâ yabancı idaresini kontrol etmeği, sonra bu idareyi demokratik bir Hint kontroluna bağlamayı ve son çare olarak onu devirmeyi ve her şeyin üstünde ırk müsaviliğini güdüyordu. Ekonomik bakımdan, birleşmek için büyük güçlükler yoktu, çünkü her mezhep ve her ırk istismardan, memleketin malî mânada emilişinden şikâyet etmekte ve İngiliz ticaretinin elindeki imtiyazları tenkit etmekte birlikti. Bu ekonomik nasyonalizm, gittikçe sesini yükselterek, Hindistan'ın yerli sınaî mahsullerini bilhassa kumaşlarını tercih etmeyi teşvik eden «Swadeshi» cereyanında ifadesini buldu. Bu hareket, sonunda koruyucu resimler koydurmağa, ve daha sonra da İngiliz emtiasını boykot ettirmeğe muvaffak oldu.

Fakat nasyonalizmin garpta bile daima idealist bir muhtevası da olmuştur. Denebilir ki Hint nasyonalizmi hepsinden daha fazla olarak bunu şuurlu olarak duymuştur. Çünkü umumî olarak garba karşı, hususî olarak İngilizlere karşı aldıkları tavır daima bunların materializmine isyan etmek olmuştur. Zaman zaman bu, meydan okuma şeklini bile almıştır. Âlimler bile, bulaşıcı hastalıklarla savaşmak için alınan sıhhî tedbirlere karşı ayaklanmalara önderlik etmişlerdir. Sık sık fizik ilimlerine karşı düşmanca tavırlar alınmıştır. İngilizlerin makineli tüfekleriyle beraber mikroskoplarını da reddediyorlardı. Hattâ son yıllarda, Hintlilerin eski ampirik hekimlik sistemini dirilten bir cereyan başlamıştır. Bu hareketleri, ondokuzuncu asrın reformcu, liberal ve rasyonalist hareketiyle mukayese edersek bir geriye dönüş olduğunu görürüz. Bu entellektüel nasyonalizmin bir parçası da Bengal'da Rabindranath Tagore'un önderliği altındaki edebiyat ve musiki cereyanı olmuştur. Tagore, gerçekte, Şark'la Garb'ın kaynaşmasını güdüyor, fakat (Rus Slavophil'leri gibi) Hindistan'ın spiritüel kıymetlerin ve milliyetçi hayat görüşünün koruyucusu olmak gibi hususî bir misyonu olduğuna inanıyordu. Acaba bu hayat görüşü ne idi? Bu, Hint kültürünün an'anevî mistisizminden ayrı bir şey mi-

idi? Kongre hareketindeki bu dinî ruh, bu Hindistan'a mahsus idealizm bir dereceye kadar eski nesil müslümanların cereyandan inatla uzak kalışlarını izah eder. Bir milletin kendi kültürü olmalı idi. Fakat acaba bir Hin kültürü var mı idi? İslâmiyete inanan bir kimse Hindu mistisizmiyle uyuşabilir mi? Hindularla Müslümanlar elle tutulur meseleler üzerinde kavga ediyorlar gibi gözükür, halbuki işin temelinde onları birbirinden ayıran şey, eski Hindu mabedlerini yıkan, putlarını kıran balta idi. Demek ki Hindu nasyonalizmi ayni zamanda iki yabancı fatih ile birden mücadele ediyordu. İngilizlere karşı birlik bir cephe kurabilmek için evvelâ müslümanları içinde eritmesi lâzımdı.

Japonya'nın Rusya'ya karşı kazandığı zafer, şarka yeni bir cesaret verdi, beyaz adamın bile yenilebilir olduğunu düşünmek cesaretini verdi. Bir çok bakımlardan sosyal terakki devri olan Lord Curzon idaresi, Bengal'da ihtilâl hareketlerinin kopmasına şahit oldu. Sebep, Bengal'ın 1905 de iki mıntakaya ayrılması idi. Eski tek mıntaka idare güçlükleri bakımından çok geniş olmakla beraber, bu otokratik hareket Hindistan'ın o zamana kadar görmediği bir hiddet tufanı kopardı. Pasif ve umumî isyanın yanıbaşında tedhişçi suikastler, siyasî gayelerle fışkılık hareketleri baş gösterdi. Neticede Bengal'ın taksiminden vazgeçildi, 1907 ve 1909 yıllarında temsilî hükûmete doğru ilk adımlar atıldı. Morley-Minto reformları Hindistan idaresinin parça parça Hintlilere verilmesi siyasetini başlatmış olmakla beraber, John Morley'in kendisi Hindistan'daki idare mesuliyetinin hiç bir zaman Hin halkına verilmesinin doğru olmadığına inanıyordu. Bu reformlardan sonra eyaletlerdeki meclislerde seçilmiş âza memur âzadan fazla olmakla beraber, bunlar da tenkitten başka bir kuvvete malik değillerdi. Netice, Hintlilerin eski acı ve mesuliyetsiz muhalefetini tekit etmek oldu. Morley, ilk defa olarak bir nazırlık mevkiine bir Hintli tayin etmekle an'aneyi yıkmak cesaretini gösterdi. Londra'da nüfuzu olmıyan İstişare Konsülüne Hintliler seçildi, yalnız bir kere, o da bir yıl sürmek üzere, bir eyaletin valiliğini bir Hintli yaptı. Ehemmiyetli mevkilere Hintlilerin tayini yıldan yıla arttı, fakat bütün bunlar beklenildiğinden çok daha az neticeler doğurdu. Seçilenler daha ziyade tecrübeli İngiliz memurlariyle çevrilmiş mutedil, ihtiyatlı Hintliler ve teşkilâtlı bir parti tarafından tutulmıyan kimselerdi.

Bu reformlar, müslüman ve Sikh (onaltıncı asırda Pencap'ta kurulan monoteist bir mezhep mensupları) ekalliyetlerinin ayrı ayrı seçme hakkı usulünü koydu ki o zamandan itibaren bu usul Hint siyasetinin baş belâsı olmuştur. Maksat bu azlıkları, ekseriyete karşı korumaktı. Nisbet üzere temsil usulü veya seçilen âzaların sabit bir nisbetinin azlıklara tahsis edilmesi usulleri reddedildi. O zamandan beri müslümanlar, Sikhler ve Hin-

dular ayrı ayrı rey verirler. Birbirinden tamamiyle ayrı olan bölmelerde bunların her biri kendi âzasını seçer. Böylece aralarında rekabet yoktu, fakat iş birliği kurmak imkânı da yoktur. Her namzet kendini dinin koruyucusu sıfatiyle öne sürer, kendini müntehiplere sırf dinî mülâhazalarla teklif etmek kâfi olduğundan partiler ortaya sosyal ve ekonomik gayeler koymağa mecbur oluyorlar. İşte bu hatâlı başlangıç Hindistan'ın siyasî gelişmesini geciktirmiş, dinler arasındaki eski rekabete yen ibir ekonomik esas vermeğe yaramıştır. Her din bütün içindeki ededî nisbetinin şuuruna varmıştır, müslümanlar bütün hükûmet tayinlerinde muvazeneye dikkat edilmesini teklif etmişler, İngilizler bunu kabul etmişlerdir. Meselâ bir Hindu Kıral Vekili Konsülüne terfi edilse onun yanına bir de müslümanın tayini lâzımdır. Bu prensip en küçük memuriyetlere varıncaya kadar teşmil edildi. Bu, hem dinin hem siyasetin bozulmasına, dinin idarî bir vasıf haline gelmesine yo laçmıştır.

Japonların 1904-5 deki zaferi Hindistan'ın millî şuurunu kuvvetlendirdiği gibi, Büyük Harp sonu bunu daha çok ilerletti. Harp boyunca Hindistan, İmparatorluğun içine düştüğü tehlikeden faydalanmağa kalkmamak gibi nâdir bir şövalyelik gösterdi, İmparatorluk orduları gönüllülerle doldu, hattâ sulhçu Gandi bile gönüllü toplama kampanyasına çıktı, harp masraflarına karşılık olarak her tarafta şevkle para toplandı. Bir aralık İngiltere bundan mütehassis olmuş gözüktü, bol bol fatiklâl vâdleri verildi. Fakat harpten sonra umumî bir huzursuzluk başladı, şimal batıyı Afganlılar istilâ ettiler ve ancak güçlükle püskürtüldüler. Daima hükûmet taraftarı ve muhafazakâr olan müslümanlar Osmanlı İmparatorluğunun taksimi yüzünden hükûmetten soğudular. Bunun tesiri altında dâvalarını Hindularla birleştirdiler. Aralarındaki dostluk o derecelere kadar gitti ki müslümanlar Hindu mabedlerinde, Hindular da islâm camilerinde vâzetmeğe davet edildiler. Yine bu sıralarda Hint halkı Arap nasyonalizminin canlanmasına da şahit oldu; müttefiklerin her millet kendi kendinin mukadderatını tayin etmek prensibini Hindistan'a tatbik ettiler. Bu huzursuzluklarla çarpışmak için hükûmet medenî hürriyetlere, bilhassa matbuat hürriyetine dehşetli bir darbe indiren bir kanun çıkardı. İşte o anda ortaya yeni bir cereyan çıktı. Kongre 1919 da liberallerin ayrılmasiyle mutedil unsurlarını kaybetti, evvelâ Cenubî Afrika'daki Hintli muhacirlerin haklarını müdafaa ederek meşhur olan Gandi'nin önderliği altına girdi.

Çeviren N. ERKEN

Olduğu Gibi...

BİR MUHARRİR

Onu daima dağınık uzun saçları, cebinden fırlayan kâğıt tomarları ve koltuğunun altında bir kaç kitapla gezer görürdüm. Kimdir, ne iş yapar, bilmiyordum. Yalnız iddialı jestleri, yüzünün bazan komikleşen dalgın ifadesi beylik mânasiyle bir «edebiyatçı» olduğunda şüphe bırakmıyordu. Gerçekten böyleymiş. Bir gün ona beraber rasladığımız arkadaşıma sordum. Biraz acıyan biraz da aşağılayan bir gülüşle «edebiyatçıdır!» dedi. «Ya peki ne yazar?» diye tekrar sordum. Cevap vermedi! Eğlenceli bir bilmece soruyormuş gibi gözlerimin içine baktı. Ben bulmaya çalışıyordum:

— Şiir mi yazar ?

— Hayır.

— Roman, hikâye?..

— Hayır.

— Dram muharriri mi?

— Hayır, hayır...

— Münekkit mi yoksa?

— Bilemedin!..

Sabrım tükenmişti, âdetâ hiddetlenmiştim:

— E söyle canım ne yazar bu adam! diye bağırdım.

Arkadaşım fazla nazlanmadı, gülerek:

— Bu zat önsöz muharriridir azizim, dedi. Her çeşit kitaba, ister bir roman, ister bir felsefe kitabı, isterse fennî tavukçuluğa ait olsun, her yeni esere önsöz yazar; kitabın muharririni metheder; binbir dereden su getirerek eseri göklere çıkarır.

— Peki, kendi kitabı yok mu?

— Olur belki! Şimdiye kadar yazdığı önsözleri bir araya toplayıp bastırırsa... Hem o zaman bir tek değil bir düzüne kitabı bile olur...

Acaba bunlara da önsöz yazar mı, diye düşündüm.

VURGUNCULUK

İlk cihan harbi milyonlarla ölüden, milyonlarla insan tortusundan başka gerisinde, ekonomik buhran, açlık, işsizlik, kokain salgını, fütürizm gibi belâları bırakıp tarihe karışmıştı. Bizim memlekette onu çocuk olarak yaşamış olanların hâfızalarında bile bugün hâlâ Miloviç, Meni İhtikâr Komisyonu, Karlsbad sefaları, vesika ekmeği, süpürge tohumu, Bulgurpalas, vagon işleri ve nihayet harp zengini klişeleri bütün acılıklariyle yaşamaktadır.

Üçüncü yılını bitirmek üzere olan ikinci cihan harbi de bizim dilde lügatleri her gün biraz daha kabarmakta olan yeni bir argo yaratıyor: kara borsa, istifçilik, vurgunculuk... Bu sonuncu mesleğin yanında dizdizcilik, papelcilik, karmanyolacılık, âdetâ «ufak işler» olarak kalıyor.

Bir kan ve ateş kasırgasının yanı başında, dışarıdan tek düşman kurşuniyle, tek insanımız vurulmadan yaşayabilirken «içimizdeki düşmanlar» bizi içimizden «vuruyorlar». Bakkal dükkânlarındaki etiketlere bakın; bunların üzerinde her gün çoğalarak değişen rakamlar vurgunculuğun nasıl zaferden zafere koştuğunu gösteriyor: pirinç 145, mercimek 60, yağ 420 ve bizim memlekette ezelden beri fukaranın «eti» olan kuru fasulye: 55 !

Vurgunculuğu yok etmek için yapılan mücadelelerin, suç üstünde yakalanan vurguncularа verilen cezaların çok az tesir gösterdiğini yukarıdaki rakamlardan daha iyi ne isbat edebilir? Mukaddes rekabetin her şeyi yoluna koyacağına inanan «liberalizm» delisi nazariyecilerimiz masallarına hâlâ bizi inandırmak isterlerse onlara «siz vurgunculara, soygunculara, yataklık ve yardakçılık ediyorsunuz» demekte haklı değil miyiz?

CEMGİL

Bu hikâye muharririn yakında «Yeni Dünya» adıyle çıkacak olan kitabı için yazdığı en yeni hikâyesidir. Gelecek sayılarımızda okuyucularımıza Sabahattin Ali-nin yeni hikâyelerini sunacağımızı umarız.

"Yeni Dünya,,

Sabahattin ALİ

Bu cıvarda kendilerine « Aptal » denilen Türkmenlerden iki davulcu, bembeyaz ve uzun şalvarlarını uçurup davullarını havada savurarak, toprak damlardan birinin üzerinde oynuyorlardı. Biri yaşlı, biri gençti. Baba oğul oldukları ilk bakışta anlaşılacak kadar birbirlerine benziyorlardı. Yaşlısı, esmer yüzlü, kırçıl sakallı, orta boylu bir adamdı. Halinden umulmadık bir çeviklikle sıçrıyor, dönüyor, davulunu fırlatıp yeniden tutuyor, tokmağını havada çeviriyor, bu sırada hiç aralık vermeden boyuna çalıyordu. Genci biraz daha uzun boylu, zayıf ve adamakıllı güzeldi. Babasına göre daha ağır davranıyor, arada sırada dönüp hoplasa bile, daha çok olduğu yerde davuluyla beraber eğilip doğrularak ve başını ikide birde geriye fırlatıp, kasketinin altından yüzüne dökülen simsiyah saçlarını yana atarak, babasını aşka getirmek ister gibi, bütün kuvvetile çalıyordu. Köy bir sırtın üzerine set set sıralanmış evlerden ibaretti ve alt taraftaki evin damı üst taraftakinin önünden geçen sokaktı. Bütün bu damların üstü genç, ihtiyar kadınlarla dolmuştu. Bir kısmı öbek öbek olmuş konuşuyor. bir kısmı kucağındaki yahut yanındaki bebeklerle uğraşıyor, onları emziriyor, bir kısmı da, aşağıda davulcuların etrafında itişip kakışan biraz daha büyükçe çocuklara bağırıyordu.

Erkekler düğün evindeki bir odaya tıkılmışlardı. Kapıdan başka hiç bir yerden ışık almıyan, toprak tabanlı odanın bir kenarında alçak bir sekinin üstünde şehirden getirdiği iki misafirile Hancı Yakup Ağa oturmuştu. Düğün sahibi - güveyinin büyük kardeşi - dört yana koşup ortalığı idare, misafirlere ikram ediyor, kapıya yakın bir yerde pinekleyip duran ihtiyar bir âşıka: «Ne duruyorsun; çalsana!» diye sesleniyordu. Yirmi beş otuz kişi kadar insan küçük odanın kenarlarına sıkışıp oturmuşlar ve ortada ancak bir buçuk adım eninde ve boyunda bir yeri açık bırakmışlardı. Âşık sazını eline alıp gayet tatsız ve bozuk düzen bir hava çalmağa baş-

layınca, köşelerden birinde yarı karanlığa gömülmüş duran bir kadın ortaya çıktı, kaşıklarını avucuna yerleştirerek daracık yerde dönüp oynamağa kalktı. Fakat odadakilerin hiçbiri ne kadına, ne saza kulak asmıyorlar, önlerine bakmakta, yahut birbirlerilye fısıldaşmakta devam ediyorlardı. Yalnız şehirden gelen misafirler mühim bir şey görüyorlarmış gibi boyunlarını uzatıyorlar, birbirlerine ve hancı Yakup ağaya mânalı gözlerle bakıp gülümsüyorlardı. Saz, cılız bir sesle, oyun havasına benzer bir şey çalıyor, ortadaki kadın ise, etrafındakilere küfretmeğe hazırlanır gibi suratını buruşturup kaşlarını çatarak, iki yanına döner gibi yapıyor, bir sağ ayağını, bir sol ayağını yerden kesiyor, arada sırada da, kendisinden beklenen küfrü söyler gibi hırçın bir tavırla kaşıkları şıkırdatıyordu.

Bu sırada, genç efendilerin oturduğu sekinin karanlık bir köşesinden kalın ve hâkim bir ses :

«Hüseyin!» diye bağırdı.

Saz ve oyun durdu. Düğün sahibi sesin geldiği yere seğirtti:

«Buyur ağam!»

«Ülen, bu kötü avratı nereden buldunuz? Düğününüze yakıştıramadım...»

Hancı Yakup Ağa, kocaman eliyle ortada oynayan karıyı gösteriyor ve dik sesiyle söyleniyordu. Kadın oyunu bırakıp bu tarafa kulak vermeğe başlamıştı. Etrafta oturanlar da Yakup Ağanın fikrine katılıyorlar, düğünde oynatmak için getirilen kadının sıskalığını, suratsızlığını ileri sürüyorlar, elleriyle göstererek:

«Baksana ülen Hüseyin, marazın biri...» diyorlardı. Kadın onların bu sözünü tasdik eder gibi kesik kesik öksürerek:

«Neyim varmış ki?... Oyna dersiniz oynarım... daha ne istersiniz ki?.. Bana buralarda ünlü Yeni Dünya derler.» diye söze karıştı. Fakat onu dinleyen yoktu.

Güveyinin kardeşi Hüseyin, Yakup Ağanın yanına sokularak kulağına eğilmiş, özür dileyen bir sesle mırıldanıyordu:

«Kusura kalma ağam, şehre ben gidemedim... Düğün telâşesi işte... Bizim oğlanlar da bunu bulup gelmişler, başka yokmuş hani de...»

Yakup Ağa: «İş size kalırsa tabiî böyle olur!» diyen bir eda ile başını salladı, sonra kalın sesiyle: «Birini bizim hana yollayın, kâtibe söylesin, Deli Emine'yi çığırsın.» dedi.

Hüseyin derhal dışarı fırlayıp iki saat uzaktaki şehre birini yolladı. Yakup Ağanın itibarı köyde çok büyüktü. Şehre inen herkes onun hanında kalır, ekinini, yününü satmakta onun aracılığından faydalanır, sıkışınca ondan para alır, hükûmette işi olsa, yahut bir vukuat yapıp mahkemeye düşse ondan medet umardı. Bir kötü avrat için hatırını kırmak doğru olmıyacaktı. Zaten Yeni Dünya dedikleri bu karının da yüzüne bakılır hali kalmamıştı. Üç beş sene evvel ortaya çıkıp gençliği sayesinde biraz nam kazanmış, fakat çabuk kötülemişti.

Hüseyin tekrar içeri girdiği zaman kadını etrafındakilerle münakaşa eder buldu:

«Deli Emine gelip te ne olacak. Bir düğüne bir avrat yetmez mi?»

Yanındakilerden biri :

«Sen de kendini avrat mı sayıyon?»

«Böyle düğüne çok bile...»

Sekide oturan ve ilk defa bir köye gelmişe benziyen şehirli efendiler pek eğlenceli buldukları bu konuşmaya fıkır fıkır gülüyorlardı. Kadın boyalı ve dağınık saçlarını sinirli sinirli toplamağa çalışıyor ve sapsarı dişlerini göstererek, her ağzını açana lâf yetiştiriyordu. Yüzü, yanaklarındaki mecidiye büyüklüğündeki allıkları görünmez edecek kadar kızarmıştı. Gözlerinin altındaki buruşuk deri ikide birde ürperiyor, sıska çehresinde ifadesiz birer nokta gibi duran siyah ve biraz kanlı gözleri zaman zaman parlayıveriyordu. Öksürüğü de artmış gibiydi ve her öksürüşünde yanakları daha çok kızarıyordu. Nihayet etrafına lâf yetiştirmekten yorulmuş gibi başını duvara dayadı, altı yamalı ipek çoraplarını ortaya uzatarak gözlerini kapadı.

Odada bulunanlar teker teker dışarı çıkıp davul çalan aptalları seyre gittiler. Yakup Ağa da şehirden gelenleri alıp köyü gezdirmeğe götürdü.

Sokaklarda bir sürü çocuk vardı. Ya birbirlerini, yahut tavukları kovalıyorlar, yahut ta, evlerde aptesane olmadığı için, bir duvar kenarına çömelip aptes ediyorlardı. On iki yaşlarında kadar görünen sarsak bir oğlan bir kapının eşiğine oturmuş, ağzından salyalar akarak, geçenlere sırıtıyordu. Köye gelirken uzun bir seyahate çıkıyormuş gibi ayaklarına çizme, başlarına spor kasket ve gözlerine siyah gözlük geçiren efendiler, yanlarında yerli bir hükümdar azametiyle yürüyen Yakup Ağaya, ecnebi seyyahlar gibi ardı ardına sualler soruyorlar, bazan da birbirlerine yabancı bir dilde bir şeyler söylüyorlardı. Köye dair her öğrendikleri şeyden sonra yüzleri, bunu eskiden biliyorlarmış da yalnız bir kere daha duymak

istemişler gibi, bilgiç bir ifade almağa çalışıyor, kaşları düşünceli bir kıvrıntı ile geriliyor ve başları: «tabiî, tabiî, malûm» der gibi sallanıyordu.

Mevsim mart başlarıydı. Karlar erimiş, köyün yolları, dizlere kadar çıkan pis kokulu bir çamur yığını haline gelmişti. Dört yana koşuşan tavuklarla çocukların saçtığı çamur efendilerin ütülü külotlarına sıçramış ve yüzlerini buruşturmuştu. Tekrar düğün evine döndüler, şimdi boşalmış olan yarı karanlık odada oturup köylerimizin medenileşmesi çarelerini bulmağa başladılar. Fakat on dakikadan fazla bu mevzuda duramadılar, şehir dedikodularına, maaş, ücret, barem meselelerine geçtiler ve biraz sonra da uyuyuverdiler.

Deli Emine akşama doğru, yüzü keyifli bir gülüşle parlıyarak, köye geldi. İşte onun kıymeti böyle eninde sonunda anlaşılır ve şöhretine kapılıp «Yeni Dünya» yı çağıranlar, nihayet ona muhtaç olurlardı. Arkasında bir sürü meraklı ile beraber odaya girince, evvelâ oturanların kibar kibar ellerini sıktı, bir köşede kendisine hiç saklamadan düşmanca bakan «Yeni Dünya» ya tepeden bir «boncur» fırlattı, sonra bir kenara oturarak acele hareketlerle oyuna hazırlanmağa başladı. Tombul vücuduna ve kırka yaklaştığı açıkça görülen yaşına rağmen pek hareketli, pek çevik, âdetâ sabırsız bir hali vardı. Ayağından mestlerini, kalın bir yün çorabı, bunun altından da kısa bir erkek çorabını çıkardı. En altta meydana çıkan muslin çoraplı ayağına, yanına açtığı bohçadan aldığı, arkası kırmızı meşin, burun tarafı rugandan, yüksek ökçeli ıskarpinlerini geçirdi. Sırtından mantosunu, hırkasını ve pazen entarisini sıyırdı, bu sırada, alttaki penbe ipek entarinin, biraz yukarı kalkarak etli ve esmer butlarından dört beş parmak boyunda bir kısmı meydanda bırakmasını temin etti. Başından örtüsünü attı ve ince belik saçlarını arkasına döktü, kaşıkları eline aldığı gibi ortaya fırlıyarak saza işaret etti.

Odanın toprak tabanına serilen kilimlerden bulut bulut tozlar kaldırarak oynuyordu. Yorulmak bilmez bir hali vardı. Kınalı ellerindeki kaşıkları kıyasıya çarpıyor, göbek atarken arkaya yatıp başını kenardakilerden birinin kucağına uzatıyor, iri dişlerini gösterip sürmeli gözlerini süzerek baygın baygın gülüyordu. Nihayet orada bulunanları kâfi derecede füsununa bağladığına kanaat getirince, her imtihana hazır bir güvenişle, Yeni Dünya'ya döndü :

«Ne oturup duruyorsun? Kalksana, beraber oynıyalım!» dedi.

Sıska kadın bir an tereddüt etti. Karşısındakini, etraftaki seyircileri kin dolu fakat halsiz bakışlarla süzdü, sonra yavaşça doğrularak ortaya çıktı ve oyuna katıldı. Evvelâ vücudu hiç hareket etmiyor gibiydi; göğsünün hizasına kadar kalkan kolları kasılmış gibi dik duruyordu. Yüzün-

de usanmış bir ifade vardı. Etrafında top gibi dönüp sıçrıyan Deli Emine'ye şaşkın şaşkın bakıyor, ve o ikide birde kendisine çarptıkça düşecek gibi sallanıyor, etraftakileri güldürüyordu.

Deli Emine'nin oyununu daha serbest seyretmek istiyen, Yeni Dünya'nınsa ortada sadece kalabalık ettiğini gören bir kaç kişi:

«Otursun şu karı yerine canım!» diye homurdanmağa başladılar; biraz sonra seslerini daha yükselterek:

«Ne dinelip duruyon orda? Oynıyacaksan oyna, yoksa çekil otur!» diye bağırdılar.

Yeni Dünya önce ne söylendiğini anlamamış gibi yüzünü buruşturup sesin geldiği tarafa döndü, kırmızı gözlerini büzerek karanlığa bir müddet baktı. Sonra, sahiden gidip yerine oturmak ister gibi ellerini yanlarına salıverdi. Fakat bir an tereddüt ettiği görüldü. Bu anda kafasından neler geçtiği, içinde nelerin olup bittiği bilinemezdi; ama, senelerdenberi savaştığı meydanı bu kadar kolay bırakıp çekilmek istemediği belli idi. Yüzünü, yeniden bir allık kapladı. Yanakları bir kaç kere ürperdi. Birinin üstüne atılmak istiyormuş gibi gözlerini orada bulunanlarda hırsla dolaştırdı, ve kapının yanında oturan ihtiyar âşıkı görünce haykırdı:

«Doğru dürüst çalsana be! Nerden bulmuşlar senin gibi sersemi? Ninni mi çalıyorsun?»

İhtiyar birdenbire durakladı; fakat bu hücumu pek de yersiz bulmamış olacak ki, cevap vermeden ve etrafına bakmadan çabucak sazını kucağına iyice yerleştirdi, tezenesini parmakları arasında çevirdi, var kuvvetiyle saza vurarak oynak bir havayı, bozuk düzen, fakat mümkün olduğu kadar çok gürültüyle çalmağa başladı.

Bu sırada Yeni Dünya'nın incecik vücudu ortada, gerilmiş bir yay gibi hareketsiz duruyor ve bekliyordu. Sazın ilk vuruşlariyle birlikte bu vücut, kendisinden beklenmiyen bir çeviklikle harekete geçti. Boyalı saçlarını savurup yüzüne dökerek ve başını bir göğsüne, bir arkaya atarak, ortada fırıl fırıl dönmeğe başladı. Şimdi Deli Emine ona yetişemiyor, ellerini başının üstünde birleştirip kaşıkları, dışarda kalan sapları görünmiyecek kadar hızla birbirine vuran, kısa fakat yine görünmiyecek kadar hızlı adımlar atan Yeni Dünya'ya çarptıkça bu sefer o sendeliyordu.

Kenarda oturan ve dünyanın hiç bir hâdisesiyle ilgilenmelerine imkân olmadığını sandıracak kadar ruhları kütleşmiş görünen köylülerin bile yüzünü memnun bir gülümseme kaplamıştı. «Avratlar kızıştı ha!» diye

birbirlerini dürtüyorlar ve daha rahat oturmak için yanlarındakileri iteliyorlardı.

Kadınlar yorulmak bilmiyorlardı. İhtiyar âşık ara sıra durup parmaklarını, uyuşmuş gibi, havada gerdikçe onlar sabırsız adımlarla geziniyorlar ve zavallı adamın dinlenmesine meydan vermeden hemen başka bir hava çaldırmağa başlıyorlardı. Yeni Dünya her an yeni bir marifetini ortaya atıyordu. Kâh bacaklarının arasında, kâh ensesinde kaşık çalıyor, belini arkaya büke büke başını topuklarına değdirecek gibi oluyor, bu vaziyette kollarını havada yılan gibi kıvırarak, kaşıklardan bazan baygın, bazan kesik, bazan da birdenbire hızlanıveren sesler çıkarıyordu. Kendisini seyredenleri unutmuş gibiydi. Hiç kimseyi görmeden sadece oynuyor, oynuyor, oynuyordu. Şakaklarından oluk gibi terler süzülüyor, gözleri kor gibi yanıyor, saçları savruluyor, ve durmadan oynuyordu.

Deli Emine bu sıska karıdan geri kalmamak için bütün gayretini harcıyor, ayni hünerleri gösteremese bile, kendine mahsus bir takım inceliklerle etraftakilerin, bilhassa sekide oturanların kalbini avlamağa çalışıyordu. Göbek atarken, önünde oynadığı adamın kucağına yaslanır gibi oluyor, saçlarını onun yüzüne savuruyor, penbe iplikli entarisini daha sık yukarı kaldırıp butlarını gösteriyordu. Oda adamakıllı kararmıştı. Kapının kenarında oturan âşıkın bile yüzü belli olmuyordu. Nihayet ihtiyar adam birdenbire çalmayı kesip sazı yanına bıraktı:

«Bittim gayri, bende hal kalmadı» diye homurdandı.

Kapının yanında ayakta duran düğün sahibi misafirleri ve odada bulunanları yemeğe çağırdı. Kadınları alıp götürdü. Dışarı çıkarken Yeni Dünya'nın da, Deli Emine'nin de bacakları, hatta bütün vücutları titriyor gibiydi.

Gece, yemekten sonra, bir kısım delikanlılar, davulcularla birlikte köyün kıyısında Sinsin oynarlarken, asıl hovardalar, daha genişçe olan köy odasında toplanıp orada âlem yapmağa başladılar. İhtiyar âşıkın yanına bu sefer komşu köyden gelen genç bir oğlan da katılmıştı. Küçücük cürasını göğsüne dayayıp ince sesiyle türkü söyliyerek çalıyordu. Kadınlar ortada dolaşıp etrafa rakı ve büyük bir bakır sahandan salata veriyorlardı. Ara sıra oynasalar bile, birinin kadehinin boşaldığını görünce hemen oyunu bırakıp o tarafa koşuyorlar, gözlerini süzüp rakıyı dolduruyorlar, sonra bir kadeh de kendi ağızlarına atıyorlardı. Gece ilerleyip hava serinledikçe Sinsin oynıyanlar da birer birer gelmeğe başladılar. Karşılıklı iki duvara asılan gaz lâmbalarının sarı ışığı altında birer kenara çöktüler. Kendilerine verilen rakıyı yüzlerini buruşturmadan bir nefeste içip yeniden dolan kadehi karşılarındaki kadına uzattılar. İki kadında da

yorgunluk alâmeti yoktu. Hele Yeni Dünya büsbütün canlanmış, tazeleşmiş görünüyordu. Yüzünü yeniden boyamış, gözlerine kıyasıya sürme çekmişti. Halinde de eski terslik kalmamıştı. Kendisine her lâf atana gülerek cevap veriyor, hiç bir dokunaklı sözün altında kalmıyor, hattâ önlerine bakıp mahcup mahcup oturan bazı toy delikanlılara kendisi musallat olup takılıyordu. Hakkındaki kanaati değiştirmiş gibiydi. Kadehleri birbiri arkasına, gözünü bile kırpmadan diktiğini görenler :

«Yaman karıymış be!... Dehşetmiş!»

diyorlar, boyuna rakı uzatıyorlardı. Hancı Yakıp ağayla beraber itibarlı bir köşeye kurulan efendiler de rakı içmekte başkalarından geri kalmamağa gayret ediyorlardı. Onlar da, âdet böyleymiş diyerek kadehleri bir defada deviriyorlar ve her defasında kadehlerini, yanlarına oturup düğüne şeref veren karakol komutaniyle tokuşturuyorlardı. Yeni Dünya daha çok bu tarafa itibar ediyor, gündüzün olup bitenleri unutarak Yakup ağayla şakalaşıyor, rakının yarısını onun iri göbeğine dökerek:

«Fıkaranın hakkı kalmasın!» diye nükte yapıyordu.

Gündüzki oyun müsabakası bu gece bir rakı içme müsabakası haline girmişti. Koca şişeler boşalınca düğün sahibi Hüseyin, etrafında dolaşan akrabasından bir çocuğu çağırıp kulağına bir şeyler söylüyor, bir kaç dakika sonra yeni şişeler gelip açılıyordu. Hüseyin'in hali yorgun ve benzi sarıydı. Fakat sırıtmağa çalışıyor ve misafirlere karşı bir kusur işlemekten korkan gözleri sanki herkesten bir işaret, bir emir bekliyordu.

Köy odasındaki toplantı gece yarılarına kadar sürdü. Kadınlar ortalığı birbirine katarak oynadılar, göğüslerini bağırlarını açtılar. Avazları çıktığı kadar kahkahalar atarak rakı dağıttılar. Yakup Ağa dayandığı yerde horul horul uyumağa başladı. Şehirli efendiler sarhoş olup kustular, sonra Hüseyin'le akrabası olan çocuğun kollarına asılıp sallana sallana ve geğire geğire misafir edildikleri eve gittiler. Karakol kumandanı bir kaç köylüyü lâf olsun diye payladı ve kime olduğu pek anlaşılmıyan küfürler savurdu. Delikanlıların bir kısmı olduğu yere yuvarlanıp sızmış, bir kısmı dağılmıştı. Fakat hâlâ dimdik duranlar ve içenler vardı.

Bir aralık duvarlarda karşılıklı yanan lâmbaların karardığı görüldü. Hüseyin bu sefer de gaza adam saldı, fakat giden eli boş geldi. Bütün köyü altüst etmiş, gaz bulamamıştı.

Yavaş yavaş dağıldılar. Hüseyin, ayakta duramıyacak kadar sarhoş olan karıları eliyle götürüp emniyetli bir yere yatırdı.

Ertesi gün erkenden arabalar koşuldu, bir kaç delikanlı atlarını eğer-

leyip köyün sokaklarında koşturdu ve etrafa çamur saçtı. Bu mevsimde tarla işi olmadığı için, gelin getirmeğe gidenler epey kalabalıktı. Tek ve çift atlı on beş kadar arabayla on, on iki atlı, köyün alt başındaki çeşmenin yanında toplandılar. Kadınlar evvelâ çocuklarını sonra kendilerini yerleştirmeğe uğraşıyorlar, bir türlü de yerleşemiyorlardı. Şehirli efendiler işe bindikleri arabada çizmeleriyle bağdaş kurmağa çalışıp duruyorlardı.

Genç davulcu eğersiz bir doru ata, babası da kara bir eşeğe binmişti. Halkı çabuk harekete getirmek ister gibi boyuna çalıyorlardı. Köyün bütün çocukları arabaların toplandığı yere birikmişti. Bir kısmı beraber gidemediği için ağlıyor, bir kısmı çeşmenin ayağından meydana gelen geniş çamur deryasında şu yana bu yana koşuyor, köyün bütün ormanını teşkil eden oradaki üç dört yapraksız söğütten atlılara değnek koparıyordu. Gelini bindirmek için şehirden bir payton getirmişlerdi; buna, güveyinin ablası iki çocuğiyle binmiş, hancı Yakup Ağanın karısını da yanına almıştı. Nihayet Yeni Dünya ile Deli Emine de göründü. Hüseyin onları daha sabahtan kafayı çekmeğe başlıyan delikanlıların bulunduğu bir arabaya yerleştirdi. Emine tekrar seyahat kıyafetine girmiş, ayağına yün çoraplarla mest lâstikleri, sırtına pazen entarisi ile hırkasını ve mantosunu giymişti. Yeni Dünya ise incecik entarisinin üstüne geçirdiği hazır yün hırkanın içinde titrer gibiydi. İkisinin de yüzlerini yıkamadan geldikleri birbirine karışmış boyalarından anlaşılıyordu. Yeni Dünya'nın dünkü canlılığından eser kalmamışa benziyordu, çabuk çabuk nefes alıyor, eliyle ağzını kapatarak sık sık öksürüyordu. Gelinin köyüne kaç saatte gidileceğini sordu. «dokuz saatte» cevabını alınca;

«Amanın, ben o kadar yola dayanamam ki!» diye söylenecek oldu. fakat bu itirazı duyan yahut aldırış eden bulunmadı.

Hava kapalı ve serindi. Kafile nihayet yola düzülünce hafiften bir yağmur da başladı. Bazı yerlerde sadece bir araba izinden ibaret olan yollar bozuk, taşlık ve yer yer çamurlu idi. Ara sıra arabanın biri çamura saplanınca ötekiler de durup el birliğiyle kurtarıyorlar, fakat biraz sonra koşum kayışı kopan yahut atları huysuzluk eden bir araba yüzünden tekrar bir müddet beklemeğe mecbur oluyorlardı. Delikanlıların bindiği küçücük sıska atlar da, köyde bir kaç adım koştuktan sonra bütün cevherlerini tüketmişe benziyorlar ve mazlum eşekler gibi başlarını önlerine sarkıtıp ağır ağır yol alıyorlardı. Arabaları idare edenler her arızada sunturlu küfürler savuruyorlar, atları kamçılayıp büsbütün huysuzlaştırıyorlar, karılarını ve çocuklarını tersliyorlardı. Yalnız erkeklerin bindiği bir kaç arabada rakı şişeleri açılmıştı. Deli Emine elindeki yarım kiloluk bir şişeyi bir sağına, bir soluna, bir karşısına uzatıyor, sonra da kendi dikiyordu. Yeni Dünya bir kaç saat yolculuktan sonra fenalaştığını söyledi,

arabanın kenarından eğilerek kustu, bir köşeye sıkışıp yattı. Fakat boyuna vızıldanıyor ve dünkü mağlûbiyetin acısını iğneli sözlerle çıkarmak istiyen Deli Emine'ye fırsat veriyordu. Emine:

«Madem yapamıyacaktın, bu zenaata girmeseydin!»

Yahut:

«Bizim zenaate giren insan iki kadeh rakı içip iki oynayıverince böyle yıkılmaz!» diye ona merhametle bakıyor, sonra bir kolunu yanındaki on beş, on altı yaşlarındaki delikanlının boynuna dolayıp, öteki eliyle şişeyi çocuğun ağzına dayıyordu.

Bütün bu gürültü patırtı ile hiç bir alâkaları yokmuş gibi yüzlerinde sarsılmaz bir sükûn ile yollarına giden iki kişi, baba ile oğul davulcu idi. Arabalardan kendilerine uzatılan şişeleri alıp birer yudum içiyorlar, arasıra bir köye yaklaşınca davulları çalmağa başlıyorlardı. Genci çıplak atının üstünde davulu havaya fırlatıp çalarak türlü hünerler yapıyor, fakat ne o, ne babası, bir an bile gülmüyor, yüzünün sükûn dolu ifadesini değiştirmiyordu.

İki üç saatte bir azıcık mola veren arabalar, sabahtan beri, çıplak ve çakıllı bir sırttan inip çıplak ve çakıllı bir sırta tırmanıyorlar, bomboş, bir tek ağaçsız, kirli ve soğuk tabiatın ortasında, arkalarında çamura çizilmiş bir sürü araba izi ve yer yer hayvan pisliği bırakarak ilerliyorlardı. Ara sıra bir araba duruyor, içinden bir çocuk yahut bir kadın inerek bir taşın arkasında kayboluyor, sonra atlar kafileye yetişmek için bir müddet dörtnala kalkıyor, araba iri taşlara çarparak sağa sola savruluyor, içindekiler bağrışıyordu. Arabacıları da sarhoş olan bazı arabalar birden hızlanıp devrilecek gibi yana yatıyor, öteki arabacılar, kendi hayvanları da ürkecek diye kızıp küfür savuruyor, Yeni Dünya, benzi ölü gibi sararmış, bütün vücudu titreyerek belki dördüncü defa kusuyor, Deli Emine hala yanındaki oğlanın boynuna sarılıyor, şehirli efendilerin ikisi de, arabada boylu boyuna uzanmış uyuyordu.

Ancak akşam karanlığı çökmeğe başladığı sırada gelinin köyüne yaklaştılar. Arabalar durdu, herkes inip üstünü başını düzeltti. Atlılar bir araya toplandı. Davulcular alabildiğine çalmağa başladılar. İleride, köyün kenarında, «hak almağa» gelen erkek tarafını karşılamak için kız köyünün delikanlıları toplanmıştı. Onların arasında da atlılar vardı. Bunlar, gelenleri geri çevirmek ister gibi bağrışarak bu yana at sürdüler, iki taraf karşılaştı. Sonra erkek tarafının delikanlıları Seymen düzdüler. Gelinin köyüne oynaya oynaya girmek lâzımdı. Deli Emine tekrar soyunmuş,

yüksek ökçeli ıskarpinleri giymiş, yere atlamıştı. Hâlâ arabada bitkin bir halde yatan Yeni Dünya'ya:

«Kalksana kız! Madem bu zenaate girdin, oynıyacaksın!»

deyip duruyordu. Yeni Dünya büyük bir gayret sarfederek kendini toplamağa çalıştı. Ayakta durmakta zorluk çektiği görülüyordu. Kısa, yeşil ve incecik yün hırkası, gitgide artan yağmurda ıslanmış, sahibine sıska bir kedi hali vermişti. Eliyle ağzını kapayıp: «öhhü, öhhü» diyerek Seymenlerin önüne geçti, katar ağır ağır ilerlemeğe başladı. Davullar alabildiğine çalıyor, Deli Emine, naralar atıp yıkılarak oynıyan seymenlerin önünde sıçrıyor, halkalar çiziyor, ve ellerini güç hal ile kaldırıp kaşıkları çalmağa çalışan, iki adımda bir boğulacak gibi öksüren Yeni Dünya'ya:

«Hadisene... Bu halin vardı da ne girdin bu zenaata!»
Diye lâf yetiştirmekten geri kalmıyordu.

Yeni Dünya, köyün kenarına kadar olan bir kaç yüz adımlık yeri, yuvarlanmadan sonuna vardırabilmek için bütün gayretini sarfediyordu. İçinde hayat namına ne kalmışsa hepsini kamçılayıp mesleğinin haysiyetini kurtarmak, gelinin köyüne:

«Oğlan tarafı da amma karı bulmuş ha!»

dedirmemek lâzımdı. Bu «zenaata» girmiş birisi için bundan daha büyük ayıp olamazdı.

Fakat öksürükler bırakmıyordu. Tam kendini davula uydurup döneceği yahut kaşıkları hünerle şıkırdatacağı sırada boğazına bir gıcık gelip dayanıyor, onu boğacak gibi oluyordu.

Buna rağmen, kız tarafının pek gözüne batmadan, çamurlara yuvarlanıp kalmadan köyün kenarına kadar oynıya oynıya geldi. Orada düğün sahibi Hüseyin'e giderek:

«Aman Hüseyin Ağa... Öldüm ben... Beni bir yere götür yatır» dedi.

Gece yeniden düğün başladı. Delikanlılar yine içiyorlar ve köyün kenarında Sinsin oynuyorlardı. Deli Emine, erkekleri bırakıp gelin evine, gelin evini bırakıp erkeklerin yanına koşuyor; yolda kimsenin gözüne çarpmadığı halde burada sanki birdenbire meydana çıkıveren ihtiyar âşık yine kapının yakınında oturup sazını çalıyor, şehirli efendiler misafiri oldukları evin sahibinden köyün sosyal ve ekonomik vaziyetini öğreniyor, Yakup Ağa biraz rakı içtikten sonra köşesinde horul horul uyuyor, civar karakollardan düğüne gelen iki candarma bedava rakıyı bardak bardak dikiyor, davulcu baba oğul, yüzlerindeki sarsılmaz sükûn ve ciddiliği hiç

kaybetmeden ve yorulmak nedir bilmeden çalıyor, ve bu sırada Yeni Dünya, kendisini bıraktıkları, ihtiyar bir kadının karanlık ve soğuk odacığında, bir kilimin üstünde, çarşafsız, parça parça bir yorganın altında, kâh titriyor, kâh cayır cayır yanıyordu. İhtiyar kadının pişirdiği çorbadan ve bulgur aşından bir yudum alamamıştı. Şimdi kadın onu bırakıp düğün evine gitmiş, ocaktaki ateş kararmış, içerisi zifiri kanlık olmuştu. Yeni Dünya, ara sıra inliyor, «anacığım, anacığım» diye söyleniyor, sonra birdenbire bir öksürük geliyor ve kadın, boğulmamak için, yatakta yüzü koyun dönüp dirseklerinin üstünde biraz doğrularak dakikalarca bekliyordu. Bu sırada dışardan derin derin davulların sesi, sarhoşların narası duyuluyordu. Ara sıra bir kaç el tabanca atılıyor ve kendinden geçer gibi olan kadını yerinden sıçratıyordu.

Ev sahibi gece yarısına doğru geldi, bir köşeye büzülüp yattı. Yeni Dünya, sabaha kadar inledi, «anacığım» dedi, bir yandan bir yana döndü, cayır cayır yandı, tir tir titredi.

Ertesi sabah, köyün ıslak damlarını ve taze ekilmiş tarlaları buğulandıran bir güneş altında, arabalar yeniden koşuldu, atlar yeniden eğerlendi, şehirden getirilen payton gelin evinin önüne çekildi. Yüzünü örten kalın duvağın altında boyuna gözlerini silen kısa boylu bir kızcağız, iki tarafa tutulan çarşafların arasında hızla geçerek paytona, Yakup Ağanın şişman karısı ile görümcesinin arasına oturdu. Gelin arabasının, başlarına çevreler bağlanmış atları davuldan ürkerek tepindi. Bir sürü çocuk, yalınayak, bir çoğunun elinde birer kara ekmek, gelini görmek için arabanın etrafına yığıldılar. Şehirli efendiler kendilerine rahat bir araba ve altlarına yumuşak minderler seçtiler. Deli Emine dünkü delikanlıları bulup ortalarına oturdu, düğün sahibi Hüseyin, dünkünden daha yorgun ve üzgün, şuraya buraya koştu. Nihayet arabalar ve atlılar yola düzüldüler. Kafile köyün dışına çıkmış, bir hayli de ilerlemişti ki, bir çocuk koşa koşa arkalarından yetişti. Yeni Dünya'yı bıraktıkları evin sahibi olan ihtiyar kadın da daha arkadan, bağıra bağıra geliyordu. Sondaki bir kaç araba durdu. Yeni Dünya'nın bu köyde unutulup yola çıkıldığı anlaşıldı. Herkes yerine yerleştiği, önden giden bazı arabalar da epey uzaklaştığı için ona yer bulmak bir hayli zor oldu. Hüseyin, içinde onla on beş arasında dokuz çocuğun bulunduğu bir arabayı güç halle geri çevirip kadını aldırdı. Kafile, en önde başları çevreli atlariyle siyah gelin paytonu, en arkada da, bir sürü çocuğun arasında, bir kaç avuç kuru otun üstünde, kendinden büsbütün geçmiş bir halde titreyen, tekerlekler taşlara çarptıkça başını arabanın yan tahtalarına vuran Yeni Dünya'nın arabası olmak üzere, tekrar yola koyuldu.

16 Eylül 1942

Okuduklarımız

KİTAPLAR

André Maurois: *Fransa Faciası*. (Çeviren Mansur Tekin, Üniversite Kitabevi, İstanbul, 1942).

Bu küçük kitap Fransa'nın çöküşünün sebeplerini aydınlatmak, izah etmek emelindedir; fakat maalesef bu gayesine pek erişemiyor. Bu kitap meselenin etraflı bir tetkiki değildir; ne bir sosyolog ne de bir iktisatçı olan muharrirden zaten bunu beklemek de doğru olmaz. Fransa'nın çöküşünün tam bir izahını belki harpten sonra sosyal ilimlerle uğraşanlar uzun çalışmalardan sonra etraflıca ortaya koyacaktır. André Maurois daha ziyade kendi müşahedelerine dayanarak Fransa'nın – ve İngiltere'nin de – harbe ne kadar hazırlıksız olduğunu ve bu iki memleket halkının ta son dakikaya kadar, yani Çekoslovakya meselesine kadar harbe ne kadar muarız olduğunu, harp başladıktan sonra da yapılan hatâları, meydana gelen paniği belirtmeğe çalışıyor. İşlerin iç yüzünü yakından tanıtmak bakımından muharririn müşahedeleri, iktidar mevkilerinde olanlarla konuşmaları ilgilendiricidir. Eğer muharrir yalnız bu kadarla – yalnız müşahedelerin tesbiti ile – kalsaydı, kendisine diyecek bir sözümüz olmazdı. Ama Maurois VI ncı fasılda izahlara, hal çareleri mevzuuna giriyor. Bay Mansur Tekin bu faslın başında gayet haklı olarak okuyucuyu ikaz etmek lüzumunu hissetmiş; muharririn "muhafazakâr bir zihniyet taşıdığını" hatırlatıyor. Fakat bilmem kaç okuyucu bu ikazı ciddî telâkki ederek bu faslı tenkit edici bir kafa ile okumuştur? Bana öyle geliyor ki bilâkis okuyucuların çoğu yazılanları doğru olarak kolaylıkla kabul etmiştir; zira burada ortaya sürülen fikirler umumiyetle etrafta işittiğimiz, sosyal ve iktisadî sahalarda ihtisası olmıyanlar tarafından tekrarlanan fikirlere o kadar benziyor ki... André Maurois Fransız cemiyetinin bünyesindeki yarıkların farkındadır, fakat eninde sonunda meseleyi "âmme hizmeti" idealinin ortadan kalkmasına, namuslu ahlâklı devlet adamlarının mevcut olmamasına bağlıyor. (Meselâ 1914 harbinde iş başında bulunan Poincaré böyle namuslu bir devlet adamı imiş; vekâlet hademesini kendi hususî işleri için kullanamazmış. Anlaşılan o harpte Fransa da bundan dolayı çökmemiş galip gelmiş olacak!) Maurois'ya göre, "Fransız cümhuriyeti, 1870 den sonra süratle yükselmiş, hattâ bir imparatorluk fethine muvaffak olmuştu; zira ilk cümhuriyetçiler için cümhuriyet, uğrunda fedakârlığa hazır bulundukları bir idealdi. Şeflerinden bazılarının şahsî his ve menfaatlerini umumî menfaatten önde gördükleri an

mahvoldu. Fransız sanayii ve sermayesi için mahreçler bulmak gayesini güden ve bu gaye uğrunda diğer memleketleri sömüren Fransız emperyalizmi, böylece bir cümhuriyetçi idealin neticesi olarak gösteriliyor ve cümhuriyetçiler bu imparatorluğu kurmak için fedakârlıkta da (başka memleketleri istismar etmek fedakârlığı mı acaba?) bulunmuşlarmış! Sonra şefler bu ideali kaybetmişler; Fransa da çökmüş. Bu kadar sathî, basit, hâdiseleri zorlıyan bir izah insanı hayret veriyor. Maurois kendisi sınıflar arasındaki ayrılıklardan; amelenin hayat şartlarının düzelmesi lüzumundan; fakat burjuvazinin buna pek taraftar olmadığından; büyük sermayedar gurupların hükûmete tesir ederek hariçten satın almak suretiyle Fransa'nın bir an evvel silâhlanmasına mâni olduklarından; burjuvazinin, kendi emniyetini korumak maksadı ile dahilî bir ihtilâle karşı faşistliği ve naziliği tuttuğundan bahsediyor. İşte asıl üstünde durması gereken şey sosyal yapının bu yarılmış hali ve bunu doğuran iktisadî âmillerdir. Bu şartlar gün gibi meydanda iken fransız cemiyetinin çöküşün siyasî şeflerin "cümhuriyet idealinden" mahrum oluşları, ahlâkî kusurları ile izah edilebilir mi?

Maurois, siyasî şeflerin efkârı umumiyeyi sevk ve idare edeceklerine ona danıştıklarını, tâbi olduklarını yazıyor; diğer bir yerde de Amerika, Fransa ve İngiltere'de "efkârı umumiye hayrete şayan bir ısrarla aldatılmış veya aldanmıştır" diyor. Bunlardan hangisi doğru: efkârı umumiyeye şeflerin danıştığı ve tâbi olduğu mu yoksa bilâkis efkârı umumiyenin aldatıldığı, işlerin iç yüzünün halka anlatılmadığı mı? Hâdiseler bu ikinci şıkkın doğru olduğuna kuvvet veriyor. André Maurois, efkârı umumiyenin rolü, cemiyette élite ve aristokrat zümrenin mevkii hakkında söyledikleri ile faşist zihniyete benziyen veya yaklaşan fikirler ileri sürmüş oluyor.

Muharrir aynı zamanda bugünkü dünya çarpışmasını akla dayanan 18 inci asır dünya görüşü ile kuvvete dayanan 20 inci asır dünya görüşü arasında bir mücadele olarak görüyor. Halbuki görüşler, felsefeler, fikir sistemleri; hayat şartları, vaziyetleri hülâsa eden formüllerdir. Cemiyetlerin durumu ve hâdiseleri felsefî sistemlerle değil, bu sistemler cemiyetlerin durumu ile izah edilebilir. Kısacası, Maurois'nın sebep olarak ortaya sürdüğü tesanütsüzlük ve zıt ideolojiler vaziyeti kendisi izah edilmesi icap eden hâdiselerdir; bunların izahı ise hususî olarak Fransız cemiyetinin, umumî olarak bütün Avrupa'nın geçirdiği tarih ve iktisadî cemiyet durumu ile izah edilebilir.

Maurois pestenkârane mülâhazaları, hal çarelerini bir tarafa bıraksa idi de, şahsî müşahedelerini, başından geçenleri daha tafsilâtı ile, daha uzun anlatsaydı, okuyucu için daha aydınlatıcı, daha istifadeli bir eser meydana koymuş olurdu. Bu şeklinde eser, ancak Maurois'nın mülâhazaları, izahları bir tarafa atılıp yalnız anlattığı hâdiseler alınarak o hâdiselerin işaret ettiği neticeler istidlâledilirse, faydalıdır. Okuyucunun, satırlar arasındaki mânayı sökebilmesi, pirinci taşından ayırabilmesi gerekiyor.

Behice S. BORAN

Köle. Yazan Refi Cevat Ulunay. İstanbul, 1942.

Refi Cevat Ulunay'ın, üzerinde (roman) yazılı bulunan (Köle) adlı eserini kitabın kapağındaki kayda inanarak okuyunca, esere verilecek not, muharririn hiç de lehinde olmıyacaktır. Fakat «fıkra muharriri» Ulunay'ın bu eserini, bütün bir ömür boyunca öğrenilen fıkraların, tekerlemelerin, yutturmacaların üstün körü bir mevzu etrafında toplanması şeklinde mütalâa edilince eser muayyen bir zümre tarafından alâka ile karşılanacaktır. Zira eserde Ulunay'ın gürlük fıkralarına yamaladığı fıkralardan üstün ayarda parçalara bir iki defa rastlanmaktadır. Dil bakımından eski, sanat bakımından düşük, teknik bakımından sakat, yazılış bakımından sun'i, mevzu bakımından zayıf, muhteva bakımından sıfır olan bu esere dökülen emeklere acımamak elden gelmiyor.

Şunu itiraf etmeliyiz ki son zamanlarda neşredilen romanlar arasında en çok tenkide uğrayan ve üzerinde müşterek bir hüküm verilemiyen «Fahim Bey ve Biz» eseri bütün kusurlarına, Alexis Carel vari bütün felsefelerine rağmen, «Köle» den mukayese edilemiyecek kadar üstündür. Fehim Bey ve Biz, yeni harflerle okuduğum eserlerin en fenasıdır.

(Köle) nin mevzuunu anlatmağa lüzum yok: yaşanılmıyan, yaşanılmasına aslâ imkân olmıyan bir silik hayatın çok berbat bir şekilde anlatılmasıdır. Romanın kahramanı, karakteri hafif olan ve bir çok defa bizzat muharririn yaşadığı yerlerde yaşıyan, muharririn yazdığı gazetelerde yazan, muharririn konuştuğu kelimelerle konuşan ve muharririn bildiklerini bilen, muharririn mütehassısı olduğu mevzularda ihtisası olduğunu gösteren Fazıl'dır. Fazıl'ın kitaptaki konuşma dili ne ise annesi, ablası, tanıdıkları, dostları, misafirleri... hulâsa romanda kim varsa hepsi de aynı dili kullanıyorlar. Hepsinin cümlelerinde şöyle tâbirler var: servet duvarı, hürmet duvarı, hürmet hududu, muvaffakıyet feryadı, memnuniyet çığlığı, teveccüh rüzgârı, lâkırdı şelâlesi, istikamet şarkı, memnuniyet çığlığı, dâvet sedası, refah sermayesi, servet maidesi, izdivaç saadeti, nazariye sakızı, ümit binaları, kaselislik çadırı, mürüvet dalgası... daha bir sürü soğukluk...

Eserde - roman demeğe dilim varmıyor - öykü müzelik kelimelerle dolu cümleler var ki ... meselâ:

«Nadire Hanım da bu sayede hükümran olduğu evde herkesin ne düşündüğüne vakıf oluyordu.», «Bu gayeye varmak için ev yıkmak, hanıman söndürmek gibi şeylere katiyen ehemmiyet vermiyorlar.», «Paşanın esamisi okunmadı.», «Kani Paşa bütün memuriyet hayatında azil denilen mahrumiyeti tatmadı. Zaten irtikap, irtişa sevmez, kanaatkâr, sessiz, sedasız bir şahsiyet kesbederdi.», «bir prensesin Fazıl'a sudan çıkmış balık *gibi* atfettiği nazarların mânasını pek güzel anlıyordu.»

Kullanılan kelimelerin de bir kısmını sıralayalım: evvelki neşvenin hımarı, sây şubesi, yâsi, tatlı mayiden cür'a cür'a, nabzı gir, telebbüsi, cidal, geçimkârlık, madûn, musaraa, mev'id, barhanede, halû tavr vesaire vesaire...

299 sayfalık eser - eğer varsa - kıymetinden hiç bir şey feda etmeden gayet kolaylıkla 25 sayfaya indirilebilir; hattâ okunacak bir hale konulabilir. Kitabın 35 inci sahifesinde başlıyan (siyah beyaz) kısmı 48 inci sayfanın ortasına kadar tamamen lüzumsuzdur. Burada «matbaanın rutubetli dar koridorundan», «İstikbal gazetesinin sahibinden, muharrirlerinden, duvarlara asılan levhalardan bahsediliyor ve mevzula en ufak bir alâkası görülmüyor. 54 üncü sayfada başlıyan «Bir günün tarihi» eserin en sun'i kısımlarından birini teşkil etmektedir ve bu parça 61 inci sayfada başlıyan tramvay faslı ile tamamen lüzumsuzlaşıyor. Burada popüler olmak

iddiasiyle sıralanmış can sıkıcı bir sürü gevezelikler bulunmaktadır.

63 inci sayfada başlıyan «Esir pazarları» da yine lüzumsuzdur. Bu kısımdaki evlenme hakkındaki münakaşa 128 Sarı Fuad'ın dâveti, Nazmi'nin antika merakı o kadar eserde çok iğreti kalıyor.. Belli ki Refi Cevat Ulunay biraz fikir beyan etmek, antika hakkındaki bilgisini dökmek istemiştir. Zaten Ulunay ne biliyorsa hepsini, hepsini, hepsini esere doldurmak istemiş ve galiba 299 sayfalık kitabın boşluğu da bundan ileri gelmiştir.

84 üncü sayfada başlıyan «Yeni nesil düşmanlığı» da eserde mevcut lüzumsuz sayfalardan bir kısmını teşkil ediyor. Ulunay'ın fıkralarında sık sık nükseden yeni düşmanlığı romanda da kendini gösteriyor ve muharririn uydurduğu (hayat) saçması ile ve «On mani pad mehum» a nazire yapsın diye kaleme aldığı «Nirvatangla cuha!» kıtası muharririn bu sahadaki muvaffakiyetini de belirtiyor.

Kitabın 92 inci sayfasında Fazıl'ın hemşiresi Samiye durup dururken damdan düşer gibi şunları söylüyor :

— Anne! dedi. Hani Boğaziçi vapurunda başına böyle bir unutkanlık vakası gelmişti. Anlatsana..

Ve Nadire Hanım babasının ismini unuttuğu günkü hâdiseyi anlatıyor. Anlaşılan Ulunay'ın hoşuna giden böyle bir tuhaflık, can sıkan uzun sayfalardan sonra okuyucuyu güldürmek arzusiyle yerleştirilmiştir.

115 inci sayfada başlıyan «Bir nişan merasimi ve dâvetliler» de Ulunay'ın portre çizmekteki maharetini göstermiştir. Fakat bu parça da romanda lüzumsuzdur. Belki muharrir; hangi parçanın lüzumlu olduğunu merak edecektir. Hemen söyliyelim ki, eser baştan aşağı lüzumsuzdur. Zira bize ne yeni bir mevzu anlatıyor, ne orijinal bir üslûp nümunesi veriyor, ne romancılıkta ileri bir eser sayılıyor, ne seyahatlerde okunacak tatlı gevezeliklerle dolu bir kitap veriyor, ne bir fikri müdafaa edebiliyor, ne Anadoluyu anlatıyor, ne yeni bir muhit tanıtıyor. Hulâsa yeni hiç bir şey vermiyor. Ve böylelikle de eser bir kıymet ifade etmiyor.

Eserin 140 sayfa tutan birinci kısmı bazı zengin karıların iğrenç iç yüzlerini tanıtmak istemiştir ve (roman) la aslâ alâkası yoktur. Teferrüat içinde boğulan bu kısım yazılış itibariyle zaaflarla doludur.

Eserin ikinci kısmı «not» lardan ibarettir. Muharrir (Fazıl) ın koca olduktan sonra geçen bir aydan başlıyor ve zengin prensesle züğürt muharriri «birbirlerinden ayıran», «altın duvar» ın enkazını bırakıp trene bindikleri âna kadar olanları anlatıyor ve lüzumsuz teferrüat ve lüzumsuz hikâyelerle dolan kitabı kapadığımız vakıt kafamızda bir sürü sual doğuyor; bu kadar gevezeliğe rağmen okuyucunun tatmin edilmediği bu kitapta neler anlatılmak istendiği merakı başlıyor.

İsam SARP

Kur'an: Şiir ve Kanunları. Yazan: Stanley Lane-Poole. (Çeviren: Avni Doğan, Ankara 1942).

«Sebilürreşat» çıların ve emsalinin yüzünü buruşturacak küçük bir eser. İngiliz müsteşriki Lane-Pool'un bu eserini dilimize çeviren Bay Avni Doğan kitaba bir önsöz ve bir de sonsöz katarak onu niçin dilimize çevirdiğini anlatıyor. Önce eserin içindekileri okuyucularımıza anlattıktan sonra çevirenin bu fikirlerine de dokunuruz.

Kitabı yazan Kur'anı herkesin anlayacağı bir sadelikle tahlil ediyor. Birinci bölümünde Kur'anın islâmlar elinde kullanılan klâsik şekli ile çok karışık ve anlaşılması güç bir eser gibi gözüktüğü halde garp âlimlerinin ve bilhassa Nöldeke'nin çok ince tahlillerle surelerin ve hatta âyetlerin kronolojisini tesbit etmeleri sayesinde Paygamberin hayatındaki meselelerle muvazi olarak nasıl bir tekâmüle uğradığını görünce bütün mânasının ve kuvvetinin belirdiğini gösteriyor. Bilindiği gibi, Muhammed'in ölümüne kadar âyet ve sureler ne tasnif edilmiş ne de tamamiyle yazılmıştı. Bunları bilenlerin gittikçe azalması üzerine daha sonra bunlar toplanmış fakat muharririn dediği gibi «bugün bizim için anlaşılması güç bir usul dairesinde hangi âyetlerin hangi sureye konacağı» tesbit edilmişti. Surelerin bir kısmı Mekke'de, bir kısmı Medine'de indiği halde bunlar birbirine karıştırılmış ve hiç bir sıra gözetilmemişti: Zaten ne Muhammed'in sahabeleri, ne de ondan sonra Kur'anı kendine mukaddes kitap sayan müslümanlar Peygamber'in fikirlerinde, üslûbunda bir gelişme olabileceğini (bunları mutlak ve ezeldenberi yazılmış saydıkları için) ne kabul edebilirlerdi, ne de hatırlarına böyle bir şey gelebilirdi. Müslüman âlimlerinin bile ihmal ettiği bu işi Nöldeke üstüne alarak bütün sureleri dört grupa ayırmış, bu suretle Peygamber'in talimatında adım adım vücut bulan tekâmülü takip etmek mümkün olmuştur.

Bu tekâmülcü görüş çerçevesi içinde Kur'anda neler bulunuyor? Muharrir pek kısa bir şekilde Muhammed'in içinden çıktığı sosyal şartlara dokunuyor. Bir taraftan çöl arapları, diğer taraftan Mekke ve Medine şehirlileri, hıristiyanlar ve yahudilerle, pazar yerleri ve kervanlarla teması olan, yıllardanberi Kâbe'nin bekçiliğini yapan asil Kureyş kabilesinin yeni türeyen tüccar sınıfı yanında fakirleşen bir ailesine mensup olan Muhammed, sosyal ve psikolojik çatışmalar içinde bazan aklına intihar arzuları bile gelen asabî, heyecanlı ve belki de kataleptik bir şahsiyetti. Muharrir, Muhammed'in bu muhit ile olan münasebetlerini, mücadelelerini ve bunların onun peygamberlik misyonuna şekil verişteki rolünü iyice anlatmıyor. Yıllarca süren bir iç mücadelesinden sonra Muhammed, Mekke'de yerleşen kabilelerin totemlerine karşılık tek ve mutlak olarak kâdir Tanrı mefhumunu öğretmeğe başladı. Üç yıl sonra etrafında hepsi fakirler arasından olmak üzere otuz, kırk taraftar vardı, Kâbe'nin bekçisi sıfatiyle hacıların nezir ve hediyelerinden faydalanan kendi kabilesinin ileri gelenleri, Muhammed'in pervasız hücumları karşısında mukaddes mâbedin çökmesiyle uğrıyacakları zararları görerek bunları; tazyik, takip ve sürgüne uğratıyorlardı. Fakat «peygamberliğinin altıncı yılında, Muhammed kendisini yalnız köle ve dilencilerle değil... Mekke meclisinde sözü geçen zengin aile şefleriyle de çevrilmiş buldu.» Zengin tüccar sınıfının da yardımını temin eden Peygamber artık muhafazakâr kuvvetlerle mücadele edecek kadar kuvvetli bir cemaat bulmuş, tek Tanrı fikrine yahudilerle olan temaslarından dolayı daha alışkın olan Medine'ye mücadele için göçmüştü.

Mekke'de geçen tazyik ve mücadele yılları içinde inen âyetlerde henüz daha devlet ve kanun hükümlerine rastlanmaz, ne dinî merasim ne de ictimaî ve cezaî kanunlar bulunur. Bunların bütün siklet

merkezi bir tek Tanrı'nın mutlak kudretine inandırmaktır; bunun için başka kavimlerin uğradığı acı âkıbetler hikâye ediliyor, hesap ve kıyamet günü, cehennem ve cennet anlatılıyor. Daha sonra eski Tevrat'tan alınan hikâyelerle, getirdiği emirlerin yeni bir şey olmadığını, daha önce Tanrı tarafından yollanan vhiylerden ibaret olduğunu anlatır. Bu hikâyelerin anlattığı vakaları kendi dâvasına delil olarak kullanır. Esaslı ahlâk prensiplerini emreder: alçak gönüllülük, sadaka verme, verilen sözü yerine getirme, kendini namaz ve ibadete verme. Nehiylere gelince: çocukları diri diri gömme, iffetsizlik, adam öldürme, öksüzlerin malına dokunma, hırsızlık... Nihayet yenmesi haram olan yemekler gösterilmiş, faiz yasak edilmiştir, fakat yeni dinin ahkâm ve âyinlerine dair esaslı bir şey yoktur.

Ancak Medine surelerindedir ki dinin bütün tafsilâtiyle nasıl kurulduğu görülmeğe başlıyor, artık Muhammed bir şef ve bir kanun vâzu gibidir. Artık yeni bir cemaatin ameli meseleleriyle karşılaşıyor ve onları halledecek hükümler koymağa mecbur oluyor. «Harp ve sulh gibi mühim meselelerden tutunuz da aile hayatının en ince teferrüatı bile doğrudan doğruya Peygamber tarafından bir karara bağlanırdı... Bütün bu kararlar her yerde ve her zaman için makbul ve muteber bir kanun olarak verilmekteydi.» Bununla beraber bunlar pek müphem ve umumî hükümlerdi, hattâ o kadar ki muharrire göre «Kur'anda açık ve kat'i olarak tesbit edilmiş olan kanunların azlığı insana şaşkınlık verir... Medine surelerinde de pek az kanun vardır.. Büyük bir kısmı gündelik ve geçici olaylarla ilgilidir. Bunlar bir tarafa bırakılırsa «geride talimat veya şeriat olarak tetkik edeceğimiz parçalar pek az, pek küçüktür». Dinî, medenî ve cezaî hükümler Medine'de inen ve altı yüz âyetten mürekkep olan üç uzun suredir ki bunlar Kur'anın ancak onda biri kadardır. «Muhammed'in yeni bir hukuk külliyatı yaratmak ve ümmetini sert ve ağır ibadet ve âyinlere zorlamak istemediği bellidir... Bunun için pek az ibadet veâyin usulleri koymuş» tur. Hattâ Muhammed'e göre «dünya işleri hakkında kendisince verilen kararların her türlü hatâdan uzak olduğu yolunda bir inanca varmamalarını halka tavsiye eden bir hitabesinde görenekleri muhafazası bildirilmiştir... Yersiz ve lüzumsuz olanları hariç olmak üzere Arap görenek ve geleneklerinin müslümanlar için bir kanun olarak tatbikî hoş görülmüştür.» Muharrir bundan sonra namaz, oruç, zekât, haram yiyecek ve içkiler, gusül, abdest, cihat hakkında hükümler verildiğini, fakat bunların teferrüatına ve tatbik şekillerine ait hiç bir şey bulunmadığını söylüyor. Ancak kadınlar, evlenme, miras hakkındaki hükümleri, Kur'anın getirdiği yeniliklerin en esaslısıdır. Ceza hükümleri de küçük fıkralar halindedir. Muharririn bütün bunlardan çıkardığı netice şudur: Kur'an müslümanların itikat ve amel hususunda biricik kılavuzu değildir. Nasıl hıristiyanların itikat ve imanlarına esas olan hükümleri İncilden çıkmamışsa, müslümanların itikat ve âyinleri halis Kur'anın tebliğatından çok daha geniş olan kaynaklara ve temellere dayanır. Nitekim, daha sonraları, «hayatın her safhasını ve fikirlerin her türlü gelişimini sünnet ve hadislerden çıkarılan istidlâl ve içtihatlara bağlamak istiyen bir Sistem doğdu. Bu sistem, hâdiselerin türlü türlü tevil ve tefsirlerine yol açtıktan başka, tatbik bakımından da sıkıntılı ve güç bir sistemdi. Bu yüzden mezheplerin kurulmasına... ve içtihatların bir nizam altına alınmasına lüzum hasıl olmuştur... Müslümanlarca inanılıp amel edilen şeylerin bir çoğu Kur'anda yoktur.» Fetva ve içtihatlar karıştırıldığı zaman islâm «müçtehitlerinin Kur'andan ne kadar az faydalandıklarını» kolaylıkla anlarız. «İnsan bütün ömrünce Kur'anı başından sonuna, sonundan başına kadar durmadan karıştırıp araştırsa, yine islâm dininin esası olduğuna bugün inanılan o muazzam âyin ve ibadet sisteminden bir küçük ize bile rastlıyamaz.»

Bay Avni Doğan bu küçük fakat dolgun, ilhamkâr ve ilmî zihniyetle yazılmış tetkiki dilimize çevirmekle islâmlık hakkında ilmî bir görüş elde etmek istiyen gençliğe iyilik etmiştir ve bu cihetten öğülmeğe değer. Ancak bu eser karşısında kendisinin çıkarmak istediği neticelere iştirâk edemiyoruz. Ona göre, bu eser bize islâm dininin islâm kavimlerinin geri kalışında bir âmil olmadığını göstermektedir. Çünkü bu dinin kitabı olan Kur'an sâbit, kat'î, değişmez, terakkiye engel hiç bir hüküm koymamıştır, diyor. Halbuki eserin müellifi islâmların amel ettikleri inanç ve âyin sisteminde Kur'anın ne kadar az hissesi olduğunu gösterdiğine göre yukarıdaki nazariyeyi ileri sürenlerin iddiaları çürütülmüş olmuyor. Mütercim önsözünde diyor ki: «Öksüzü koruyan, düşküne el uzatan, verilen sözün tutulmasını istiyen, düşmanla erkekçe vuruşmayı emreden, dünya işlerinde günün icaplarını göz önüne alan bir dinin insanları alçaltmasına imkân var mı?» Hiç şüphesiz ki yok. Fakat bu ahlâk kaideleri yalnız islâmiyete has olan ve ilk defa islâmiyetin getirdiği hükümler değildir ki. Eğer islâmiyetin özü bu kadar âlemşümul olan ahlâk prensiplerinden ibaretse onun başka ahlâklardan hiç bir farkı kalmıyor.

Halbuki (Kur'an değil) islâmlık aile, ekonomi, hattâ sanat üzerinde kendine göre ahlâki emir ve nehiyleriyle başkalarından ayrılan ve bu ayrılıklariyle islâm kavimleri üzerinde derin tesirler bırakan bir dindir (resmi ve musikiyi teşvik etmeyişi bugün estetik geriliğimizde ne kadar âmil olmaktadır, acaba biliyor muyuz?) Mütercim, gerçek Kur'anın keşfedilmesiyle garpta olduğu gibi, bizde de islâmlığın saf kaynaklarına dönen bir reformasyon başlıyacağını umuyor. Ancak bilmek lâzımdır ki garpta reformasyon din adamlarının din tarihini aydınlatmalarının neticesi değil, derin ekonomik ve sosyal şartlardaki değişmelerin inikâsı olan bir hâdise olmuştur. Bizde bu şartlar gerçekleşmemiş olmakla kalmıyor, henüz daha bir küçük kitapçıkta bir yabancı âliminin dine karşı takındığı dünyevî ve rasyonalist görüş bile yerleşmiş değildir. Din hâdiselerini, kutsal ve harikulâde hâdiseler olarak değil, olagelen cemiyet hâdiseleri diye alamıyoruz.

Diğer bir nokta, bu eser gösteriyor ki Kur'anın talimatı o zaman için bile inkılâpçı olamamıştır. Tıpkı hıristiyanlıkta olduğu gibi, bunda da mevcut bazı şartlarla bir telif yapılmıştır. Bunu bilhassa Kur'anın mahallî görenek ve geleneklere dokunmayışında görüyoruz. İptidai sihrine karşı mühim bir rasyonalizm hareketi olan peygamberli dinler daha umumî bir insanlık mefhumu getirmiş, insanın kardeşliğini tek ve mutlak Tanrı mefhumu altında birleştirmiş ve insanlık ahlâkı getirmiştir. Böyle olduğu halde dini şartlandıran bir çok âmiller dolayısiyle bu dinler ne sınıf, ne servet, ne ırk, ne ahlâk farklarını ve çatışmalarını kaldırabilmişler, ne de kendi ümmetleri içindeki tesanüdü dışarıya da tatbik edebilmişlerdir, bilâkis ümmetler arasındaki çatışmalarda âmil olan unsurlar getirmişlerdir. Bu gerek hıristiyanlığın ve gerek islâmlığın tarihî şartları bakımından tabiî hâdiseler olarak görülebilir. Ancak bugünü o zamanlara bağlamağa kalktığımız zamandır ki tabiiliğe ve ilme uygun hareket etmemiş oluruz. Tarihte büyük rol oynamış büyük eserlerin [illegible] metini takdir etme, onu mutlaka [illegible] iman mevzuu yapmakla olmaz.

Niyazi BERKES

MECMUALAR

Bir Teklif.

Ülkü'nün 1 temmuz sayısının baş yazısında Bay Mehmet Emin Erişirgil «Gençlik ve İş Terbiyesi» başlığı altında, harpten bir yıl önce, Berlin'e gezinti için giden talebesinin, döndükleri zaman kendisine heyecanla bahsettikleri nasyonal sosyalizmin, Arbeits - Dienst teşkilâtının benzeri bir teşkilâtın bizde de kurulmasını teklif ediyor. Bu mevzu üzerinde daha evvel de neşriyatta bulunduğunu hatırlatan muharrir «bir idare âmirinin» bir köy hakkında kendisine anlattığı bir hâdiseden ilham alarak zihninde canlanan bir hayali anlatıyor. Bu muhayyel plâna göre, yüksek öğretim gençleri için hususî istidatta «önderler» yetiştirilecek, bunlara «bazı yabancı memleketlerin gençlik teşkilâtı ve oralarda kurulan iş kamplarının idare tarzı öğretilecektir. Bu önderlerin önderliği altında yüksek öğretim gençleri köylerin yakınında kamplar kuracaklar, kendi mutfaklarını götürecekler, hattâ yüz, yüz elli çiftlik bir de etajer götürüp bir köşeye koyacaklar; her sabah erkenden kahvealtılarını yaptıktan sonra Türk bayrağını kampın önündeki direğe çekecekler; sonra kürek ve kazma gibi basit âletleriyle köyün muhtaç olduğu işi yapmağa gidecekler. Ancak bu işin eğlenceli olması için bir saat çalışıp on dakika dinlenecekler ve yaptıkları işin işletemediği adale kalmışsa onlar için de beş dakika beden hareketleri yapacaklar. Öğleden sonra da birlikte spor ve iş yapacaklar, büyüklerimiz hakkında konuşma yapacaklar, kitap veya makaleler okuyup münakaşa edecekler, sonra da yakın bir köyü ziyarete gidecekler. Böylece gençlerin geçirdikleri vecidli zamanlar yeni neslin mâşerî vicdanını kuvvetlendirecektir.

Biz Arbeits - Dients teşkilâtını tavsiye eden sayın muharrir bilir ki bu kurum muayyen bir rejimin mekanizmasından ayrılmaz bir parçadır. Eğer sadece bu parçanın alınmasını tavsiye ediyorsa - senelerce felsefe okutmuş bir kimseden beklenemiyecek - bir tek cepheli görüş ileri sürmüş demek oluyor. Yoksa muharrir - tahtında müstetir - olarak bütün mekanizmayı yani bu teşkilâtın bağlı olduğu rejimi de kabul ettirmek mi istiyor? Bu takdirde Cümhuriyet Halk Partisinin mebusunun, Ülkü mecmuasında, Türk demokrasisinin ana prensipleriyle taban tabana zıt prensipler telkin etmiş olmasına şaşıp kalmamak mümkün olmaz. Belki bütün bu tahminler varit değildir de kendisinin anlattığı gibi bu teklif sadece tatlı! bir hayalden başka bir şey değildir. Yalnız bu çeşit hayallere dalanların ilki Bay Mehmet Emin Erişirgil olmasa gerek. Yalnız hemen şunu ilâve edelim ki, Bay Erişirgil'inki orijinallikte, ötekileri gölgede bırakmaktadır! Buna rağmen biz, yüksek tahsil gençlerini, ellerine kazma kürek vererek bir köyün «civarına» göndermekten maksat ne olacağını bir türlü anlayamadık. Bu kazma küreklerle ne yapacaklar?. Yol mu açacaklar, çukur mu kazacaklar? Yoksa bu sadece «adalelerini işletmek» için bir bahane mi olacak? Peki ama, bunun için köylere gitmeğe ne lüzum var? Böyle sporlu, konferanslı, eğlenceli bir kampı bir deniz kıyısında, meselâ Heybeliada veya Kilyos'ta kurmak daha hoş olmaz mı? Hem böyle yapılırsa gençler balık tutmak, tuttukları balıkları pişirip yemek gibi hayati işler de yapmış olurlar. Merak ettiğimiz bir nokta da şu: bu fikri büyük bir heyecanla ortaya atan muharrir acaba böyle bir gençlik kampının başında olarak bir «köy civarına» gider mi? Bu suali fazla buluyorsunuz ve şüphesiz: önder yetiştirmek istiyen insanın, gençlere örnek olacağına ve onunla toprak üstünde yatıp, kazma kürek sallıyacağına inanıyorsunuz değil mi?

Hayatî Bir Madde

«İktisadi Yürüyüş» mecmuasının 17 temmuz sayısında Hüseyin Avni «Yağ endüstrisi» adlı yazısında günün mühim iaşe meselelerinden birini ele alıyor ve gösteriyor ki yalnız şimdi değil, harpten önce bolluk ve ucuzluk yıllarında bile ekseriyet halk sade yağ yiyemiyordu. Sade yağı, memleketimizin ziraî mıntakalar halkından ziyade şehir halkının istihlâk ettiği bir maddedir, yani bugünkü buhran en çok büyük şehirler halkını alâkadar etmektedir. Harpten önce, gerek dışarıdan gelen bazı nevi yağlar, gerek memlekette yağ endüstrisindeki bazı gelişmeler sayesinde yapılan muhtelif nebati yağlar şehir halkının yağ ihtiyacını nisbeten karşılıyordu. Bununla beraber, memleketimizde umumiyet itibariyle bir yağ endüstrisi bütün şubeleriyle yetecek kadar inkişaf edememişti. «Halbuki hayvan kesafetinin bulunduğu yerlerde... süt mahsulünü muayyen merkezlerde teksif ederek bol miktarda yağ ve peynir tedarik etmek kabildir». Bu şekilde mevcut hayvanlarımızdan daha ziyade istifade edilebilecekti. Bugün sanayi merkezlerimizde işçi kesafetinin artması ile ve pamuk, pancar, buğday ziraati yüzünden zenginleşen muhitlerde hayat seviyesinin yükselmesi ile sade yağının istihlâkinin arttığı görülmektedir. Bu itibarla yağın bir endüstri mevzuu olarak ele alınması gerektir.

Tipler.

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, «Yem Adam»ın 401 inci sayısında «Alim tipleri» adlı yazısında bu yazının asıl mevzuuna girmeden şöyle bir fıkra anlatıyor: «Bir akşam Şehzadebaşı'nda oturuyoruz. Ferah tiyatrosunun önünde iki adam birbirleriyle tutuşmuş, kavga ediyor. Kavga kızışıyor. Bu uygunsuzluk karşısında üç adam tipi tasarlıyorum: A tipi, B tipi, C tipi.

A tipi kavgayı görünce hemen yerinden fırladı. Gönlümüze ferahlık geldi; kavga edenleri ayıracak dedik, değil mi? Hayır. Herif koştu tam kavga yerine gelince durdu. Ellerini arkasına bağladı. Dimdik durdu. Döğüşenlerin seyrine başladı. (Neye oraya kadar zahmet etti acaba? Oturduğu yerden de seyredemez miydi?). Bu adama fena halde kızarsınız. Haklı olarak. (Yoo, ne hakkımız var, biz de ayni şeyi yapmıyor muyuz!) B tipi: Bir de bakıyorsunuz, başka bir adamcağız bağırarak kavga yerine koşuyor. Hay Allah razı olsun, kavganın önüne geçecek, diyorsunuz. Adamcağız (yukarıdaki niçin herif de bu adamcağız?) döğüş yerine varınca döğüşenlerden biriyle bir olup ötekini döğmeğe başladı. Hay Allah belânı versin, dediniz. (Yani muharrir böyle diyor.)

C. tipi. Bir adam daha göründü (bu adamların da böyle nöbetlerini bekler gibi birer birer görünmeleri garip tesadüf!) Onu tanımadığınız halde A. ile B. tipinin etkisi ile: Al sana münasebetsizin biri daha! deyiverdiniz. Fakat bu üçüncü adam kavga yerine gidince bir şeyler söyledi. Görüyorsunuz ki döğüşenler birbirinden ayrılıverdiler. Biraz sonra da yaptıklarından utanmış gibi gülüşmeğe başladılar.»

«Şimdi bu üç tip üzerinde hükmümüzü verelim. Birinci ile ikinci menfi, yani gayri içtimai tiplerdir. (Biz bu fikirde değiliz. İkinci tip pek âlâ kavgaya zayıf olanı müdafaa için girmiş olabilir: bu takdirde onu cesur ve fedakâr bir tip diye kabul edebiliriz!). Üçüncü müsbet yani, içtimai tiptir.»

Muharrir bu neticeyi çıkarırken bir tipi unutmuş görünüyor: o da kendisiyle beraber Şehzadebaşı'nda oturup (her halde bir kahvede!) uzaktan döğüşenleri, A, B, C tiplerini seyredenler!.

Bunlara da «temaşaî» tip mi demek lâzımdı dersiniz?

Muharririn yukarıdaki muhayyel vakaya «temsil» getirmekten maksadı A, B ve C diye markaladığı üç ilim tipini anlaya-

bilmemizdir. Yazının bu kısmını da okuyalım: «A. tipi âlim. Üzerine pijamasını, başına takkesini (bu takdirde entari giymesi daha münasip olmaz mıydı?) ayağına terliklerini giymiş, çalışma odasına kapanmış; habire inceliyor, inceliyor, inceliyor. (Neyi inceliyor, tütün mü kıyıyor olsa?). Ne kitaplarını, gazete makalelerini okuyanlar ne de derslerini konferanslarını dinleyenler hiç bir şey anlamıyorlar. Bu adamı okuyup dinledikçe kafamız büsbütün karışıyor. Bu tip âlim «ilim, ilim içindir, cemiyetten bana ne!» diyen (o halde niçin gazetelere makale yazıyor, ders ve konferans veriyor?) kaplumbağa yaradılışlı âlimdir. Tıpkı kavga edenlerin seyrine bakan A tipi adam gibi. (Halbuki A tipi adam kavga edenlerin yanına koşarak gitmişti. Ama diyeceksiniz ki kaplumbağa biçiminde otomobiller de vardır! Doğru.)

B tipi âlim. Bu âlim birinci tipteki âlim gibi gerçi kaplumbağa kabuğuna kapanmış değil (yukarıda çalışma odasına kapandığı söyleniyordu: her halde bu oda kaplumbağa kabuğu şeklinde olmalıdır!) bir hayat kavgasının içinde. Ama nasıl? düzeltmiyor, bozuyor, kötülüğü yatıştırmıyor, kızıştırıyor. Çünkü ilmi olmakla birlikte anlıyacak, anlıyabilecek halde değil. Bu ilim gerçek hayatı yönetmek şöyle dursun aksine karma karışık ediyor.

C tipi âlim. Bu âlimin bir ayağı lâboratuvarında, bir ayağı hayatta. Gördüğünü anlayabiliyor. (Acaba neden B tipi âlim anlamıyor da bu anlıyor; öteki bütün varlığıyle «hayat kavgasına» karışıyor da ondan mı?) Bildiğini yapabiliyor. Bu adamda fikirle iş ayrı iki şey değil, bir şeyin iki yüzü. Bu adamın cemiyette izi ve eseri var.»

Muharrir bu üçüncü tip âlimin kavga hikâyesindeki C tipine benzediğini söylemiyor. Bunu her halde çok mantıkî bir netice sayarak bizim iz'anımıza bırakmış olmalı. Ama bize böyle görünmüyor: Zira hikâyenin C tipinde olduğu gibi bir kaç söz fısılyarak (âdetâ mucize!) kavga edenleri ayıran, onları yola getiren adam olsa olsa bir masal sihirbazı olabilir. Oysa ki cemiyette «iz ve eser bırakan» âlim aslâ böyle bir sihirbaz değildir. Kaldı ki, 1942 yılında kavga edenleri birbirinden bir kaç kelime fısıldamakla ayırmanın tahayyülü bile garip gelir. Bundan başka muharririn de kabul ettiği gibi madem ki «hayat kavgası» diye bir realite vardır: bu kavgada döğüşenlerin uzlaşacaklarına inanmak mümkün müdür?

İ. H. Baltacıoğlu'nun bu âlim tipleri, kavga hikâyesindeki tipleri kadar itibarîdir. Eğer üçüncü tip tek ve hakikî âlim ise A tipi âlim, B tipi âlim yok, demektir. Bugün artık ilmin ne âlimin ne demek olduğu böyle çapraşık ve indî mukayeselere hacet bırakmıyacak kadar anlaşılmıştır. Muharririn yazısının sonunda söylediği gibi biz hiç de âlimi ararken kafamızda «feylesof tipi gibi, uzun saçlı, gözlüklü kolları kitap dolu, bastığı yeri görmez» bir garip adam yaşamıyor.

Bugün bizim anladığımız hakikî âlim, daha geniş mânasiyle «hakikî münevver», hayat kavgasını berrak bir gözle görüp anlıyarak bu kavgada hakikatin ve halkın tarafını tutan, zayıfların, ezilenlerin dâvası uğruna döğüşendir.

[Not: Sayın Baltacıoğlu'ndan bir dileğimiz var. Eğer bu satırlardaki fikirlerimize iştirak etmiyorsa bunları bize şifahî olarak bildirmesin. Lütfen mecmuasının sayfalarında münakaşa etsin.]

Köy ve Maarif.

«Ülkü» nün 22 inci (16 ağustos 1942) sayısında bu iki mevzuu içine alan iki yazı çıktı. Köy enstitülerine temas eden bu iki yazı bu müesseselere karşı oldukça farklı tavırlar alıyorlar.

«Eski Maarif, Yeni Maarif» adlı yazısında Hilmi Ziya Ülken maarif ile demokrasinin sıkı münasebetine işaret ettikten sonra, bizde ilk ve orta öğretimde olan inkişafları bazı rakamlarla belirtiyor ve ondan sonra köyde maarif meselesine geliyor: Nüfusunun büyük kısmı köylü olan

bir millette demokrasinin birinci vazifesi köylü kalkınması ile meşgul olmaktır. Eğitimin gayesi, muharrire göre, «köylünün hayat ve kültür şartları bakımından kalkınmasını temin etmektir.»

Köy kalkınmasını bu şekilde ele almak pek moda haline gelmiş bir fikri tekrarlamaktan ibarettir. Hilmi Ziya köyde maarifin rolünü bir okuyup yazma öğretme meselesi olarak görüyor. Muharrir diyor ki : « Halkımızı en kısa zamanda garp milletleri gibi cehaletten kurtarmaya, en küçük ferdine kadar dünyaya ve yeni hayata karşı gözleri açık, vazife ve haklarını öğrenmiş bir hale getirmek zorundayız.»

Bize göre, köy kalkınması meselesini artık bu kadar entellektüalist ve «maarifçi» gözlüğü ile ele almaktan vaz geçmeliyiz. Garpte «demokrasi», «medeniyet», «inkılâp» veya her hangi başka bir tâbirle ifade etmek istediğimiz ve bizde gerçekleşmesini özlediğimiz kalkınma o memleketlerde halk okuma öğrendiğinden olmuş değildir. Bilâkis bunlar olduğu için okuma yazma yayılmıştır. Nüfusun büyük kısmının cahil oluşu, bir milletin tesadüfen veya bir takım hatâlarından ileri gelen ârızi bir şey değil, bir sosyal bünye meseledir. Nitekim bunu yalnız bizde değil garbın sosyal inkılâplarının dışında kalmış daha bir çok memleketlerde de görmekteyiz. Hattâ Japonya'da bile okuma bilen köylüyü hediyelerle hattâ nişanlarla mükâfatlandırmak gayretlerine rağmen köylü için okuma bilme bir süsten ileriye gitmiyor. Nüfusun büyük kısmının cahil oluşu bir medeniyetin veya soyal bünyenin zaruri neticesidir. Bu şartlar kaldırılmadıkça, garplılar okuma biliyor diye bizim de ayni şeyi yapmağa kalkışmamız çok yorucu bir taklitçilikten ileri geçmez. Şu halde meseleyi büsbütün başka bir yönden almak gerektir.

Ayni mecmuada «Köy ve Köylü Meselesi» adlı yazısında Samet Ağaoğlu üç noktayı ele alıyor: (1) köylüyü toprak sahibi yapmak, (2) iktisadî sınıfların menfaat çarpışmalarına karşı korumak, (3) köylüyü ileri bir seviyeye yükseltmek.

Muharrir birinci mesele için aile, miras, borçlar hukukunda değişiklikler yapılmasını teklif ediyor. «Sosyal düzende değişme» dediği bu kanun maddesi değiştirme usulü ile büyük sosyal meselelerin halledilemiyeceğini şu mahut sosyoloji ilmi bu memleketin aydınlarına öğretmedi. Muharrir bundan başka köylüyü borçtan ve tefeciden kurtaracak tedbirler tavsiye ediyor.

İkinci meselede muharririn bulduğu iksir şu: köy ve köylüyü iktisadî sınıfların (?) menfaat çarpışmalarına (?) karşı korumak için köyü kendi kendine yetecek bir iktisadî bütün haline getirmek lâzımdır, bu da ancak küçük sanatlarla olabilir. Halbuki köylü bugünkü teknolojik ve demokrafik durumu ile zìraat işlerinin ancak hakkından gelebiliyor. Sosyal bünyesi küçük zenaat sahibi yaşatacak kadar farklılaşmamıştır. Kaldı ki köye el tezgâhı göndermek suretiyle de yine «iktisadî sınıfların» «menfaat çatışmalarından» kurtulmuş olmıyacaktır.

Üçüncü meseleye karşı teklif edilen iksir de maariftir: «Türk köylüsünün okuması ve kendi bütünlüğünü (?) idare edebilecek bir fikir seviyesine gelmesi lâzımdır.» Biz Türk köylüsünün cahil iken de kendini idare edebilecek fikrî seviyede olduğunu sanıyoruz. Muharrir bundan sonra köy enstitülerinin yalnız köy mektebini bitirmiş olan çocukları alıp yetiştirmesini tenkit ederek bunun Türk münevverine köyü ele almak imkânını kaldırmakta olduğunu söylüyor. «Bu, hayat seviyesi, hayat telâkkileri, kıymet hükümleri bakımlarından hakikaten birbirinden ayrı kalmış olan milletin iki zümresi arasındaki uçurumu daima açık bırakmak, hiç bir zaman dolmasına imkân vermemek demektir», diyor.

Bununla beraber, bir Türk aydını sıfatiyle muharrir köy öğretmeni olmayı hele bir istesin, bu kaidenin onun bu fedakârlığını gerçekleştirmesine asla engel olmıyacağını sanıyoruz.

Recep Ulusoğlu Basımevi — Ankara

inhisarlar
Malt Hülâsası

Kullanıldığı hastalıklar :

Kansızlık

Klooz

Sıraca

Umumî zafiyet

iştahsızlık

Süt veren anneler

Nekahat

KULLANIŞ TARZİ

Çocuklara: Yemekten evvel 1-2 Çorba kaşığı
Büyüklere: „ “ 1 kahve fincanı